

Karavanke

Bundeskanzleramt

Gefördert aus Mitteln der Volksgruppenförderung des Bundeskanzleramtes.

REPUBLIKA SLOVENIJA
URAD VLADE RS ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Povezanost vode in gozda

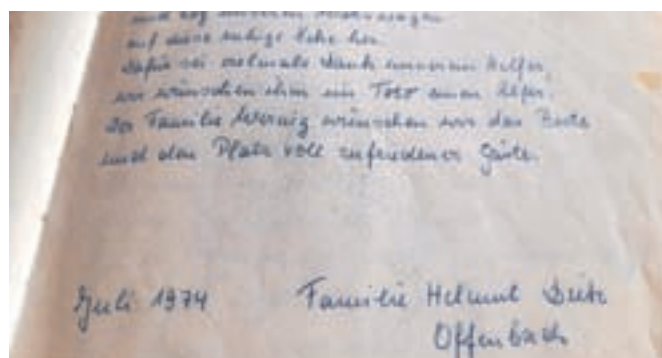
STRANI 6 IN 7

Letos mineva petdeset let od ureditve prvih gozdnih učnih poti, s katerimi želijo gozdarji na privlačen način širiti med ljudi znanje o gozdu in gozdarstvu. Zavod za gozdove Slovenije jubilej zaznamuje z različnimi prireditvami in akcijami – vodenjem pohodnikov po poteh, fotografskim natečajem, pogovori, razstavami in tudi z izborom naj poti. V blejski območni enoti zavoda je naj pot postala vodna učna pot Grabnarca. / Foto: Cveto Zaplotnik

O Vinku Möderndorferju, učitelju, politiku, narodopiscu in zbiratelju ljudskega gradiva, zavednem in trmastem Korošču, so govorili v Bistrici na Zilji. [STRAN 3](#)

V Camping Rosental Rož, danes največji in najbolj znan rožanski kamp, je pred petdesetimi leti prišel prvi gost, ki se je potem še leta in leta vračal. [STRAN 8](#)

Koča na Ljubelju je kraj srečevanj, kjer se ljudje družijo, ustvarjajo tudi glasbo, kaj dobrega pojedjo ... Deset let je, odkar je stoletno kočo kupil odvetnik Mirko Silvo Tischler. [STRAN 15](#)

GOSPA SVETA

Ko so šmarnice zvočna čistost

Za slovenski narod šteje Gospa Sveta, ki je v času ustoličevanja igrala osrednjo sakralno vlogo, med najpomembnejše zgodovinske in romarske kraje. Od leta 1998 dalje pa so pri Gospe Sveti še posebno priljubljene slovenske šmarnice z romarji iz Koroške, Slovenije in Primorske.

Janko Kulmesch

Romarska cerkev pri Gospe Sveti igra v zgodovini slovenskega naroda izredno pomembno vlogo. Nič manj zanimive pa so tudi slovenske šmarnice, veljajo za višek vsakoletnega slovenskega dneva v baziliki v verskem središču nekdanje Karantanije na Gosposvetškem polju, posvečeni Marijinemu vnebovzetju. Sicer pa so slovenske šmarnice z lavretanskimi litanijami zaradi vmes zapetih Marijinih pesmi sploh nekaj edinstvenega v Evropi in zato še posebno dragocen kulturni biser na Koroškem. Zelo so pri srcu tudi Petru Handkeju iz

romarjev iz Koroške, Slovenije in Primorske. Kot vsako leto se je svečanost začela z mašo, ki jo je daroval legendarni rektor Doma v Tinjeh Jože Kopeinig, pevsko pa oblikoval Komorni moški pevski zbor Davorina Jenka iz Cerkelj na Gorenjskem pod vodstvom Neže Križnar Ristič. Po maši je sledil koncert Marijinih pesmi z najstarejšim koroškim slovenskim zborom Gorotan iz Šmihela pri Pliberku pod vodstvom Alberta Krajerja in zborom iz Cerkelj, na orglah pa se je izkazal Andrej Feinig iz Sveč. Izkazali so se tudi pritrkovalci iz Goriških brd z družino Jakončič (kmetija Moro) iz Vipolž na čelu, ki je poskrbela za agapo z odličnim vinom in okusnim prigrizkom s svoje domačije. Nadaljnje lepo doživetje je bilo, da se je letos slovenskih šmarnic udeležila skupina Vitezov sv. Jurija iz Ljubljane.

Pionirska vloga Pavlija Zablatnika

Prvič je Slovenski pastoralni odbor (SPO) pri slovenskem Dušnopastirskem uradu (DPU) krške škofije, ki ga je takrat vodil sedanji krški škof Jože Marketz, priredil slovenske šmarnice leta 1998. Med tistimi, ki so sodelovali od vsega začetka pri organizacijskih pripravah te priljubljene majniške pobožnosti pri Gospe Sveti, je tudi Pavli Zablatnik, takratni tajnik SPO – in sedanji glavni organizator slovenskih šmarnic kot vodja referata za cerkveno glasbo pri slovenskem DPU, kjer je nasledil dolgotrajnega škofijskega kantorja

Jožeta Ropitza (1936–2020). V pogovoru za časopis Karavanke se spominja: »Na začetku so bili dvomi, ali nam bo uspelo uspešno realizirati to zamisel. Odločno je zagovarjal ta projekt legendarni bilčovški župnik in dekan Poldej Kassl.« (Za tiste, ki ne poznajo podrobnosti povojne zgodovine slovenske narodne skupnosti na Koroškem: Poldeju Kasslu so leta 1958, v noči pred njegovo novo mašo, porezali mlaje, ker so bili okrašeni s slovenskim napisom.) Pri tem so v program prvih slovenskih šmarnic vključili tudi predavanje zgodovinarja Janka Zerzerja na Krnskem gradu o ustoličevanju karantanskih knezov. »Cerkev je bila nabito polna, na žalost pa se v naslednjih letih ta programska točka ni več upoštevala.«

Slovenske šmarnice pri Gospe Sveti so prav tako priljubljene pri mnogih pripadnikih večinskega naroda ter tistih, ki imajo sicer slovenske korenine, a se v času, ko je na Koroškem prevladovalo nemškonacionalno vzdušje

Gospovetski župnik Klaus Donko / Foto: Kornelia Wallner

je, niso naučili slovenščine, danes pa jim je žal. So pa bili časi, ko je nemškonacionalni duh vladal tudi v gosposvetškem župnišču, še posebno v 70. letih prejšnjega stoletja, v dobi podiranja dvojezičnih krajevnih napisov. V tem času je gosposvetški župnik Wilhelm Mucher javno napadal slovensko narodno skupnost zaradi njene prizadevanja za preživetje. Še prej, leta 1964, ob 550. obletnici ustoličevanja v slovenskem jeziku, pa so člani Koroške dijaške zveze (KDZ) skupaj s sovrstniki iz Goriške in s Tržaškega protislovensko hujskanje občutili tudi na lastni koži. Ali kot je povedal tedanji predsednik KDZ

Jubilejne slovenske šmarnice leta 2022 z zbori iz Sel, A. Foerster iz Ljubljane in Cantorei iz Gospe Svete / Foto: Pavli Zablatnik

in poznejši državni poslanec Karel Smolle v intervjuju za koroški slovenski tednik Novice (štev. 2/2024): »Ko smo šli iz cerkve Gospe Svete, so nas obmetavali z molotovkami in iz letala metali pakete s protislovenskimi parolami. Policija se je smejala in tudi nobenega kazenskopravnega postopka ni bilo. Tedaj sem prvič ugotovil, kako se država pajaša s Koroškimi Heimatdienstom in brambovci.«

Naravnost zaljubljen v Gospo Sveto

Ti časi so na srečo zgodovina. Tega se zaveda tudi Pavli Zablatnik, ki je naravnost zaljubljen v Gospo Sveto, v baziliko, za katero je znano, da je igrala pomembno vlogo tudi pri ustoličevanju karantanskih knezov. Z gosposvetško faro in baziliko je Pavli povezan kot redni kantor, ki pri nedeljskih mašah redno zapoje tudi slovensko, predvsem Marijino pesem. In dodaja: »Vodstvo fare in župnijski svet sta zelo odprta. Zame

je Gospa Sveta sploh prva Marijina cerkev ob Krnskem gradu, ustanovljena od škofa Modesta, ki se je naučil slovenskega jezika, preden je začel misionirati Karantanijo. Do koroškega plebiscita leta 1920 je bila tudi liturgija tudi slovenska, kar je zapisano mdr. v šematizmu, seznamu vseh sodelavcev in sodelavk krške škofije.« Nadalje poje Zablatnik pri gosposvetškem stolnem zboru Cantorei, leta 2022 pa je zbor še posebno počastil jubilejne slovenske šmarnice skupaj z zborom iz Sel in Mešanim pevskim zborom Anton Foerster iz Ljubljane. Prav tako je Pavli Zablatnik član Društva Gospa Sveta in vodi med drugim letno od deset do dvajset romarskih skupin iz Slovenije. Društvo je tudi lastnik tisoč let stare »proštije«, ki jo trenutno obnavlja. V njej bo imel svoje mesto tudi Lenart Hodiški, salzburški nadškof na začetku 16. stoletja – po rodu koroški Slovenec. Še posebej pa je Zablatnik

ponosen, da je Društvo Gospa Sveta, ki mu predseduje gosposvetški podžupan Siegfried Obersteiner, uresničilo trojezični križev pot umetnika Karla Vouka, kjer je slovenščina na drugem mestu. Pavle Zablatnik: »S tem se je slovenščina vrnila h Gospe Sveti.«

Med tistimi, ki uživajo v slovenskih šmarnicah, je tudi sedanji gosposvetški župnik Josef-Klaus Donko. »Hišni gospodar« gosposvetške stolnice vsakič z veseljem pozdravi udeležence slovenskih šmarnic. V pogovoru za Karavanke je povedal, da prihaja čez leto večina romarjev iz Slovenije. Slovenske šmarnice pa so zanj »religiozna zvočna čistost.« Prav tako je poročal o rednih romanjih maturanek in maturanov iz Slovenije h Gospe Sveti. »Ta romanja so bila za nas povod, da smo začeli tudi sami vsako jesen prirejati ekumensko romanje za koroške maturanke in maturanke.«

Za konec pa še to: Gospa Sveta ni samo kraj, ki nudi osrečujočo duhovno hrano, ter kraj »religiozne zvočne čistosti« ob prepevanju čudovitih slovenskih Marijinih pesmi. Gospa Sveta je tudi kraj z gostiščem v neposredni soseščini bazilike s slovenskimi koreninami. Tam gostom postrežejo zelo dobro hrano, če ni ravno večjega navala. Na žalost pa se lahko tudi zgodi, kot se je zgodilo na zadnjih slovenskih šmarnicah, da morajo nekateri kljub dolgemu čakanju gostišče zapustiti lačni.

Pavli Zablatnik / Foto: Janko Kulmesch

Grebinja. Svetovno znani pisatelj jih je posebej omenil tudi v svojem zahvalnem govoru, ko so mu leta 2019 podelili Nobelovo nagrado.

V nedeljo, 26. maja, so na slovenskih šmarnicah v baziliki pri Gospe Sveti spet zavezene čudovite Marijine pesmi ob udeležbi številnih

Karavanke

ČASOPIS O ŽIVLJENJU NA OBEH STANEH MEJE

Urednica: Ana Jagodic Dolžan
Uredniški odbor: dr. Karl Hren, direktor Mohorjeve družbe v Celovcu, in Marija Volčjak, odgovorna urednica in direktorica Gorenjskega glasa

Priloga Karavanke izhaja pri Gorenjskem glasu kot skupni medijski produkt Gorenjskega glasa, d. o. o., Kranj, Nazorjeva ulica 1, SI-4000 Kranj in Mohorjeve družbe v Celovcu – Hermagoras Verein, A-9020 Celovec/Klagenfurt, Viktringer Ring 26, in predstavlja nadaljevanje sodelovanja v okviru čezmejnega projekta Smart Tourist, ki spada v Program sodelovanja Interreg V-A Slovenija Avstrija 2014–2020. Dvanajsta številka Karavank izven čezmejnega projekta je izšla 14. junija 2024 kot priloga Gorenjskega glasa številka 48. Naklada 17.000 izvodov, tisk Tiskarsko središče, d. o. o. Karavanke so priložene Gorenjskemu glasu in Novicam v Celovcu.

GORENJSKI GLAS (ISSN 0352-6666) je registrirana blagovna in storitvena znamka pod št. 9771961 pri Uradu RS za intelektualno lastnino. Časopis Gorenjski glas je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo RS pod zaporedno številko 324. Ustanovitelj in izdajatelj: Gorenjski glas, d. o. o., Kranj, Nazorjeva ulica 1, 4000 Kranj, direktorica Marija Volčjak, telefon 386 (0)4 201 42 00, e-pošta: info@g-glas.si, spletni časopis www.gorenjskiglas.si.

Pavli Zablatnik: »Ustanovitelj cerkve pri Gospe Sveti škof Modest se je naučil slovenskega jezika, preden je začel misionirati Karantanijo. Do koroškega plebiscita leta 1920 je bila liturgija tudi slovenska, kar je zapisano tudi v šematizmu, seznamu vseh sodelavcev krške škofije.«

VINKO MÖDERNDORFER

Ziljan v grobem metežu zgodovine

Pred sto tridesetimi leti se je v Ziljski dolini na Koroškem slovenski materi rodil Vinko Möderndorfer, učitelj, politik, narodopisec in zbiratelj ljudskega gradiva, neverjetno delaven in neskončno zaveden in trmast Korošec. O njem so konec maja govorili v Bistrici na Zilji.

Jože Košnjek

Dogodek v Stari pošti v Bistrici na Zilji so organizirale kulturne organizacije Slovencev na Koroškem, Narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca, kluba koroških Slovencev iz Ljubljane in Maribora ter Mohorjeva družba iz Celovca. Na njem so z besedo in sliko predstavili delo in življenje ziljskega rojaka Vinka Möderndorferja in njegov izjemni prispevek pri ohranjanju slovenske narodne dediščine v rodni Ziljski dolini. Prav skrb za ohranjanje ziljskega narčja in jezikovne raznolikosti obmejnih območij je tudi cilj lani začetega čezmejnega projekta Lingua, v katerega sta poleg Mohorjeve na gorenjski strani vpeta Ljudska univerza Škofja Loka in časopis Gorenjski glas iz Kranja.

Mož, ki je gradil šolo

Vinko Möderndorfer je bil rojen 5. aprila leta 1894 v Dolah/Dellach pri Šmohorju v Ziljski dolini, blizu kraja z imenom Möderndorf. Ko je bil star deset let, je ostal brez mame. Sam se je prebijal skozi življenje. Leta 1915 je končal učiteljske v Mariboru. Kot avstro-ogrski vojak se je bojeval v prvi svetovni vojni, po njej pa je sledil slovenskemu klicu domovine in se priključil Maistrovim borcem za severno mejo. Poročil se je z Marijo, ki je bila tajnica generala Rudolfa Maistra. Ker Vinka zaradi pomoči Maistru poplebiscitna Koroška ni sprejela, se je leta 1921 preselil v Mežico na slovensko stran. Tu se začel njegovo edinstveno in tudi tragično življenje, ki se je končalo leta 1958 v Celju. Preganjan je bil najprej na Koroškem, nato zaradi socialdemokratskega in komunističnega delovanja v stari Jugoslaviji, po drugi svetovni vojni pa je bil poslan na »prevzgojo« v zapor na Goli otok. Bil je človek z »napačnimi« lastnostmi za tiste in sedanje čase, žrtev vseh konfliktov tistega časa. Umrl je bolan in izčrpan.

Na spominskem večeru v Bistrici na Zilji so najprej zavrteli dokumentarni film z naslovom Tisti, ki je zgradil šolo. Avtorja filma sta vnuka – pisatelj in režiser Vinko Möderndorfer ml. in njegova sestra, šansonjerka Vita Mavrič. Ta je po predvajanju filma zelo doživeto

pripovedovala o svoji raziskavi družinske preteklosti oziroma o preteklosti svojega dedka ter o nastajanju monografije z naslovom Kar ustvariš ostane. Svetu cvet. Tebi rane. Njena raziskava, garško brskanje po arhivih, srečevanja z zgodovinarji, etnologi in še nekaterimi živimi pričami dedkove preteklosti ter po kilometrih, ki sta jih z možem prevozila po Sloveniji in Koroški, je trajala tri leta.

»Z bratom Vinkom sva odraščala v ožji družini Möderndorfer z babico Marijo, ženo dedka Vinka Möderndorferja, in njunimi tremi hčerami. Dedku in babici so se v zakonu rodili štiri otroci. Starejši hčerki in sin so kot majhni otroci v težkih okoliščinah, v času, ko je dedek poučeval v Mežici, oglušeli zaradi posledic bolezni. Najmlajša hči, četrti otrok, pa je bila najina mama in je bila edini slišči otrok v družini. Stric se je odselil in si ustvaril lastno družino, teti pa se nista nikdar poročili. Živeli sta z najino babico in postali tako rekoč najini nadomestni mami,« je povedala Vita Mavrič. O dedkovi preteklosti doma niso govorili. Z bratom Vinkom sta o njem vedela zelo malo. Poznala sta le njegove Koroške pripovedke in Mojco Pokrajculjo, o vsem drugem, tudi o Golem otoku, pa sta izvedela šele v odrasli dobi. »Babica, ki je bila od nekdaj trdnjava družine, je z dedkom vse življenje delila njegove uspehe in rane. Kljub trpljenju, kljub vsem krivicam in strahotam, ki so se zgodile dedku in njuni družini, ni bilo z babičine strani nikoli čutiti nikakršnega sovraštva do nikogar ter nobene jeze ali sle po maščevanju. Živela in vzgajala naju je po visokih etičnih in moralnih merilih.« Živeli so v domu, ki mu je ves čas vladal prikriti strah, ki pa se ga po besedah vnukinje z bratom zelo dolgo nista niti zavedala. Domači so naredili vse, da bi ju obvarovali bolečin težke preteklosti. Zaradi gluhosti dela družine pa je bilo v njihovem domu tudi več tišine kot običajno.

Mežica, kamor je prišel za učitelja leta 1921, je bila posebno poglavje v Möderndorferjevem življenju. Spoznal je pisatelja in takratnega socialdemokratskega oziroma komunističnega politika Lovra Kuharja - Prežihovega Voranca. Pogumno se je postavil za pravice delavcev in od

Del udeležencev pogovora (od leve): zgodovinar dr. Danijel Grafenauer (njegov rod izvira iz Ziljske doline), bistriški župnik Stanko Trap, zgodovinar Janez Stergar, direktor Mohorjeve dr. Karel Hren, Vita Mavrič, domačina iz Bistrice Urban Popotnig in Pepca Druml, ravnatelj Osnovne šole Mežica Janko Plesnik, Martina Piko-Rustia in sodelavka Mohorjeve Martina Kanzian / Foto: Jože Košnjek

angleških lastnikov rudnika terjal, da morajo prispevati več za dobrobit domačih ljudi. Z njihovo pomočjo in z delom dobička rudnika je zgradil za tiste čase izjemno moderno šolo s telovadnico, vrtcem, gledališko dvorano in ljudsko kuhinjo. Čeprav so ga angleški lastniki tožili in pobudnike gradnje kaznovali, so šola, vodovod, vrtec in javno kopališče za rudarje in njihove ostali. Po petih letih je moral Möderndorfer Mežico zapustiti. V šoli, ki jo je gradil, ni nikoli poučeval. Na graditelja danes spominja doprni spomenik kiparja Mirsada Begića.

Trpljenje na Golem otoku

Po Mežici ga je življenje vodilo v Sv. Jurij pod Kumom, tam je prevzel vlogo učitelja in šolskega upravitelja. Tu je napisal knjigo Slovenska vas na Dolenjskem. V nadaljevanju pa ga je pot zanesla v Ljubljano, kjer je prijateljeval in

sodeloval z mnogimi slovenskimi intelektualci. V začetku druge svetovne vojne so ga Italijani zaprli v taborišče Renici, iz katerega je pobegnil in pri skoraj petdesetih letih odšel v partizane. Po vojni se je uspešno zavzemal za ohranitev Mohorjeve družbe v Celju, ki jo je tudi vodil. Bil je šolski nadzornik na Štajerskem in napisal prvo povojno slovensko čitanko, ki pa so jo njegovi partijski tovariši prepovedali in poslali v razrez. Razmišljal je s svojo glavo in ni kimal oblastnikom. Posledično so ga seveda zaprli in ga poslali na Goli otok. Vrnil se je bolan in uničen, vendar ne str. Kot trmasti Korošec je tožil državo, saj je bil brez sodbe zaprt na Golem otoku. Ker je takratna oblast ugotovila, da jim ga ne bo uspelo zlomiti, je njegovim prošnjam ugodila, vendar ga je Udba nadzorovala vse do zadnjega. Zadnja leta je preživel v pisanju, dokončati je želel svoje največje etnološko delo

Ljudska medicina pri Slovencih, med ljudi ni več zahajal, ničesar več se ni udeleževal. Od vsega hudega, kar je prestal, je začel zelo bolehati in je kmalu umrl.

»Teško sem se prebijala skozi vse te dokumente,« je o pisanju knjige o svojem dedku povedala Vita Mavrič. »Čustveno pa sem najtežje predelala zapisnike zaslišanj na Golem otoku, kjer so dedka popolnoma razčlovečili. A vse omenjene težave so bile v končni fazi zame le priložnost v novi delovni obleki ... Dedkovo življenje je postalo moja obsesija, moj življenjski projekt. Oropali so ga tako rekoč vsega, z dostojanstvom vred. Vitomil Zupan je svoje zaporniško življenje opisal v enem stavku: 'Lahko ti vzamejo vse, razen tistega, kar si prinesel v ječo: spomin, sanje, upanje in ljubezen ...',« je povedala Vita Mavrič. Z bratom sta notranje globoko pomirjena dedku vrnila mesto, ki mu v zgodovini

slovenskega naroda pripada in je bilo do zdaj zamolčano.

Užival je med ljudmi

Vinko Möderndorfer je bil neverjetno ustvarjalni človek. Čeprav so mu moči že pešale, mu je uspelo dokončati knjigo Ljudska medicina pri Slovencih, ki je izšla šele po njegovi smrti. Napisal je sedem knjig, med njimi tudi knjigo, ki naj bi bila merilo za sodobno šolo, ki po njegovem mnenju ne sme graditi na prisili in kaznovanju, ampak na spoštovanju otroka in potrpežljivosti pri učenju in vzgoji. Njegova strast je bilo zbiranje ljudskega blaga in zapisovanje bajk in pripovedk. Zbral je narodne pripovedke iz Mežiške doline. Napisal je Koroške uganke in popevke ter Koroške narodne pripovedke. Njegove so Mojca Pokrajculja, Indija Koromandija, Zmaj v Peci. Bibliografija njegovih del je dolga. Kako mu je to uspelo, pojasnjuje Ingrid Slavec Gradišnik. Dnevno je bil v stiku z ljudmi in jih spraševal o njihovem bivanju v svetu, bodisi na podeželju, v rudarskem in industrijskem okolju, v bolnišnici in celo v taborišču in zaporu. Z otroki in odraslimi, z ženami in možmi, rudarji, kmeti in učitelji se je pogovarjal tako rekoč o vsem, da bi se iz posameznosti izrisale celote. V tem je bistveno drugačen od raziskovalcev njegove generacije. Do konca življenja je bil zvest takemu načinu dela.

Direktor Mohorjeve iz Celovca dr. Karel Hren je na predstavitvi filma in zbornika v Bistrici na Zilji povedal, da je oboje obogatitev programa Lingua. Vinko Möderndorfer je nosil ziljsko narčje in kulturo v svojem srcu. Vodja Narodopisnega inštituta Urban Jarnik iz Celovca Martina Piko-Rustia pa je dejala, da je bil ziljski rojak izreden pedagog, pripovedke pa je zapisal tako, da so bile berljive. Opisoval je tudi ziljsko narodno nošo.

FRANC IN SLAVKA KUKOVICA

Devetdeset let žitajske Kukovice

»Kukavica lepo kuka z žitajske gmajne sem, dvojezično kljun svoj suka, ustreči hoče vsem ljudem,« je pred leti o Francu Kukovici zapisal koroški pesnik Janko Messner. Franc in njegova žena Slavka, doma v Sloveniji, sta vsak na svoj način preživela devetdeset viharnih let.

Jože Košnjek

Na ravnici nad Žitaro vasjo v Podjuni ležijo Sele, po nemško Sielach, in v hiši številka 50 je dom Slavice in Franca Kukovice. Oba sta dočakala 90 let: gospod Franc 2. novembra lani, njegova soproga Slavka pa 25. aprila letos. Franc je bil rojen v Zgornji Plaznici pri Železni Kapli,

njeni Šebidrovi družini ukazali, da se mora izseliti. Dobra beseda znanega partizanskega komandanta, doma iz sosednje vasi, jih je rešila smrti. Njihov begunski križev pot se je nadaljeval z begom na Koroško maja leta 1945 in bivanjem v italijanskih taboriščih. Konec avgusta leta 1946 so se vrnili domov. Razen dveh bratov do-

oče, ki je podpiral sinovo odločitev, mama pa ne, v tovarni smrtno ponesrečil. »Ko je šlo šolanje h koncu, sta mi profesorja Žitnik in Vodopivec svetovala, naj grem na učiteljske, ker imam talent za ta poklic,« je pripovedoval o svoji odločitvi za učiteljski poklic Franc Kukovica. Mama je bila proti in se je v tovarni na Rebrci že dogovorila, da se bo sin izučil za očetov poklic električarja. V smeti je vrgla obvestilo velikovškega okraja, da ga čaka potni list z vizumom za Jugoslavijo. S kolesom je moral ponovno v Velikovec po novega, zato je prišel na učiteljske na Resljevi cesti v Ljubljani dan po začetku šole, v dijaškem domu pa ga je čakala soba. Spominja se, kakšnih začudenih pogledov je bil deležen, ko je s klobukom na glavi in v dolgem dežnem plašču stopil v razred ...

Čprav se je Franc po maturi na učiteljski letu 1952 dodatno izobraževal, zanj na koroških šolah ni bilo dela. Nekaj mesecev je delal na združni žagi v Železni Kapli, nato pa osem let v laboratoriju tovarne celuloze na Rebrci. Njegove prošnje za zaposlitev v šoli so bile kljub uspešno opravljenemu dopolnilnemu izpitu zavrnjene. Šele 23. januarja leta 1961 mu je tedanji koroški deželni glavar Ferdinand Wedenig sporočil odločitev o njegovi vključitvi v koroški sistem kljub nasprotovanju predstavnikov svobodnjaške in ljudske stranke. Njegova prva učiteljska delovna mesta so bila v Vobrah, Šmarjeti nad Velikovcem in Železni Kapli, od leta 1963 do upokojitve leta 1995 pa v Žitari vasi, kjer je bil najprej učitelj, nato pa več kot dvajset let ravnatelj.

Srčno za narod, šolo in kulturo

Frančeva žena Slavka je še leto po poroki poučevala v Biljah na Primorskem, kjer jo imajo še danes v spominu kot izjemno učiteljico. »Rada sem bila učiteljica. Tu sem imela veliko prijateljev in prijateljic, dobrih sosedov in znancev. Toda ljubezen je bila močnejša. Z odhodom iz Bilj na Koroško je bilo konec mojega učiteljevanja,« je zapisala v spominih.

Tudi na Koroškem je ostala povezana s šolo, vendar na drugačen način. Z mo- žem sta sama ali v okviru

Slavka in Franc Kukovica živita v Selah. Povedala sta, da je pred šestdesetimi leti, ko sta se iz Plaznice pri Železni Kapli preselila sem, večina ljudi v okolici govorila slovensko. Danes žal ni več tako ... / Foto: Jože Košnjek

Zakonca Kukovica na svojem domu v Selah v objemu pašnikov in gozda preživljata jesen življenja. Dela pri hiši jima ne manjka. Le potujeta ne več. Včasih sta veliko, saj sta želela spoznati tudi drugačen svet. Izpolnila se jima je tudi velika želja – stopila sta na Kitajski zid.

v hiši nekdanje tovarne celuloze Obir, Slavica pa z dekliskim priimkom Marolt na Šebidrovi kmetiji v vasi Veliki Vrh na Bloški planoti v Sloveniji. Spoznala sta se leta 1952 na ljubljanskem učiteljskihi. Po zapletih na jugoslovanski strani, ko ji ni bilo dovoljeno potovati na Koroško, sta se 15. avgusta, na veliki šmaren, leta 1957 poročila v Železni Kapli, poleti leta 1958 pa ji je bila dovoljena preselitev k možu na Koroško, najprej v Plaznico, leta 1961 pa v novo hišo v Selah. Oktobra leta 1958 se jima je še v Železni Kapli rodila hčerka Traudi, leta 1964 pa druga hčerka Ingrid.

Grenki spomini na otroštvo

Za Slavko in Francem sta težka otroštvo in mladost z redkimi trenutki veselja. Veliko več je bilo strahu za življenje in preživetje, pomanjkanja in nasilja. V pogovoru na njunem domu v Selah se je odvirtela zgodba o slovensko govorečem dečku, ki ga je učitelj, zagrizen nacist, leta 1939 v prvem razredu ljudske šole nagnal iz šole, ker je povedal, da je Slovenec, in kasneje fantu, za katerega na Koroškem ni bilo mesta v šoli in je moral zaradi tega po znanje v tedanjo Slovenijo. In o kmečkem dekletu z Bloške planote, ki je doživljalo italijansko in nemško plenjenje domov in tudi nasilno obnašanje partizanov, ki so sredi septembra leta 1944

mobrincev, ki počivata neznanu kje ... Starša sta dom znova postavila na noge. Dočakala sta visoko starost: oče je umrl na božič leta 1974, star 81 let, mama pa na novo leto 1986, stara 89 let.

Šola v Radovljici in Ljubljani

»Ko smo drugi dan po moji izključitvi iz šole v Železni Kapli na poti srečali tega učitelja, se je opravičeval, da je bil slabe volje. Očetu je naročil, naj v ponedeljek pridem v šolo. Mojih počitnic, ki sem se jih takrat otroško veselil, je bilo konec. Dogodek, ki ga takrat nisem razumel in sem se čutil celo krivega, pa je pustil v meni globoke sledi. Postal sem človek, ki ne prenese krivic,« pravi Franc Kukovica.

Po koncu vojne so Angleži na Koroškem spretno sejali strah pred komunistično Jugoslavijo, pri čemer jim je tudi sama pomagala z nerealnimi napovedmi vrnitve njene oblasti. Angleži so ugotovili, da so najboljši in najzanesljivejši borci proti komunizmu po vojni zaprti ali skriti nacisti. Zato so jih vrnili v javne službe, kjer so znova tolkli po Slovencih, Jugoslaviji in partizanih ter slovenskim otrokom preprečevali šolanje. Jugoslavija pa jim je odprla vrata in jih vabila v svoje šole. Tako so Franca tako kot še nekatere druge koroške slovenske fan- te sprejeli na nižjo gimnazijo v Radovljici, kjer je šele po treh mesecih izvedel, da se je

Strokovnega pedagoškega združenja, strokovne organizacije slovenskega učiteljstva na Koroškem, pomagala izpopolnjevati dvojezični šolski sistem. Franc je organiziral učiteljsko samopomoč: pripravo, financiranje in tisk didaktičnih pripomočkov, delovnih zvezkov, priročnikov in knjig za slovenski del dvojezičnega pouka. V dvajsetih letih je izšlo nad štirideset del. Sam je skupaj z ženo Slavko izdal še nad dvajset del z različno tematiko. V šoli se je kot ravnatelj upal postaviti za pravice staršev in njihovih otrok do dvojezičnega šolanja. V Žitari vasi je bil njegov predpostavljeni predvojni in medvojni član nacistične stranke, ki je starše prepričeval, da otrok ni treba prijavljati k dvojezičnemu pouku, saj se slovenščine lahko učijo doma. Franc je vztrajal, da je to starševska pravica, in v devetdesetih letih, ko je odhajal

v pokoj, je več kot polovica staršev svoje otroke prijavila k dvojezičnemu pouku ...

Dejavna sta bila v domačem Slovenskem kulturnem društvu Trta. Spodbujala sta pevsko in gledališko dejavnost. Žena Slavica je bila še posebno dejavna pri folkloristikah. Ustanovila je folklorno skupino in jo vodila 15 let. Kako vesela in presenečena je bila, ko so ji njeni nekdanji plesalci zaplesali in zapeli za njen 90. rojstni dan ... Album s fotografijami in lepimi mislimi jo spominja na ta dogodek.

Sielach so tudi Sele

Franc Kukovica je človek, ki ga ni strah žrtvovati se za pravno državo in za pravice svojega naroda na Koroškem. Zaradi tega je bil obtoževan in celo poklican na sodišče. Tudi zato, ker je na uradno krajevno tablo Sielach napisal še slovensko ime

Dejavna sta bila v domačem Slovenskem kulturnem društvu Trta. Spodbujala sta pevsko in gledališko dejavnost. Žena Slavica je bila še posebno dejavna pri folkloristikah. Ustanovila je folklorno skupino in jo vodila 15 let. Kako vesela in presenečena je bila, ko so ji njeni nekdanji plesalci zaplesali in zapeli za njen 90. rojstni dan.

Sele. Skupaj s somišljeniki mu je po več letih boja uspelo, čeprav bi to morala po zakonu storiti občina sama. Neizprosen je do ponižnosti in popustljivosti nekaterih političnih predstavnikov Slovencev na Koroškem, ki se po njegovem mnenju po nepotrebnem preveč bratijo tudi z ljudmi, ki so v preteklosti Slovincem povzročili veliko gorja. Leta 2006 ga je šolsko ministrstvo uvrstilo med tako imenovane priče časa, ki po avstrijskih šolah pripovedujejo o svojem življenju, doživetjih in pogledih na sedanjost. Presenečen je bil, da učitelji o polpretekli zgodovini vedo zelo malo ali nič. Ko jih je spraševal, zakaj, so odgovorili, da se je zanje pouk zgodovine končal s prvo svetovno vojno. Med drugim je bil Franc Kukovica tudi podpredsednik Zveze slovenskih organizacij na Koroškem in občinski odbornik v Žitari vasi. Zdej si prizadeva, da bi bilo v glasilu občine Žitaro več slovenskih besedil, saj je občina uradno dvojezična. Pisal je na različne naslove. O tem se je pogovarjal z županom. Z odvetnikom sta poiskala pomoč tudi na ljudskem tožilstvu. Za podporo je prosil politične organizacije Slovencev na Koroškem. Nad odgovorom ene od njih je razočaran. Zdej čaka na razplet te zgodbe. Slavka in Franc Kukovica upata, da bo tudi ta boj uspešen, tako kot so bili mnogi pred njim.

ROMAN VERDEL

Glasba je moje življenje

Tako pravi mag. Roman Verdel iz Borovelj, predsednik tamkajšnjega Slovenskega kulturnega društva, profesor, zborovodja in vsestranski glasbenik, ki bo konec leta po 27 letih odložil dolžnost ravnatelja Slovenske glasbene šole na Koroškem.

Jože Košnjek

Gospod Roman, pogovarjava se v hiši s častljivo preteklostjo – Pri Cingelcu na Trati pri Borovljah. Hiša je sedaj dom Slovenskega kulturnega društva Borovlje. Je tudi del zgodbe vaše družine, saj ima vaš pokojni oče Melhijor največ zaslug, da je ostala v slovenski lasti.

Tako je. Cingelc na Trati je staro središče Spodnjega Roža, tako v gospodarskem kot kulturnem smislu. V tej hiši je leta 1889 začela delovati druga najstarejša slovenska posojilnica na Koroškem, na katero sedaj spominja muzej. Ker njen tedanji lastnik Lovro Zablacan ni imel potomcev, je hišo podaril slovenski Posojilnici. Posebnost doma je dvorana, ki je bila zgrajena med letoma 1908 in 1912 in je bila prva sokolska dvorana na Koroškem. V njej so bile do leta 1938 odigrane številne igre in organizirane mnoge prireditve. Po vojni je hiša mirovala in propadala. Tudi posebne aktivnosti Slovencev ni bilo. Leto 1974 je bilo prelomno. Petnajstega maja tega leta je bila v dvorani organizirana prva proslava za materinski dan. Zelo rad povem, da je takrat prvič zaigral instrumentalni trio Drava, v katerem sta poleg mene igrali sestra Irena in sestrična Helena. Iskra slovenske kulture je na Trati, v Glinjah in okolici,

Mag. Roman Verdel na enem od številnih nastopov, tokrat s tamburico. Za svoje glasbeno delovanje je prejel številna priznanja na Koroškem in tudi v Sloveniji. / Foto: Jože Košnjek

ki je bila pretežno slovensko govoreča, znova zažarela. Še posebej po letu 1981, ko je vodenje Slovenskega prosvetnega društva Borovlje prevzel moj oče Melhijor, sam pa sem začel voditi mešani pevski zbor, ki se je leta 1996 preimenoval v Komorni zbor Borovlje. Hiša Pri Cingelcu je še naprej propadala in prava sreča je bila, da je niso podrli, ker takrat še delujoča Posojilnica ni imela denarja za obnovo. Na pobudo očeta jo je za 350.000 takratnih šilingov leta 1989 kupilo kulturno društvo in temeljito obnovilo. Na tisoče prostovoljnih delovnih ur članov in podpornikov je bilo vloženih v obnovo. Samo oče jih je zbral nad 5000! Sedaj imamo dom, na katerega smo lahko ponosni. Po očetu ste tudi prevzeli vodenje Slovenskega kulturnega društva.

Vodenje društva sem prevzel leta 2008. Nobenega dolga nisem podedoval. Edina moja naloga je bila, da nadaljujem začeto uspešno delo. Ste tudi aktiven krajevni politik in član boroveljskega občinskega sveta.

Slovenci moramo biti dejavni v občinski politiki. Že 15 let sem član občinskega sveta, tri leta pa sem bil tudi mestni svetnik. Izvoljen sem bil na slovenski listi, ki ima v občinskem svetu kar tri predstavnike. To je uspeh in tudi dokaz, da ljudje cenijo naš prispevek razvoju občine.

Vam in vašim sodelavcem je pred dobrimi dvajsetimi leti uspel neverjeten podvig. Ustanovili ste dvojezični vrtec Jaz in ti, ki ga sedaj obiskuje že 160 otrok.

Odločili smo se, da moramo v našem okolju ohraniti slovenski jezik oziroma dvojezičnost. To lahko dosežemo tudi z dvojezično predšolsko vzgojo. Ker občina v svojem vrtcu kljub zanimanju staršev ni hotela ustanoviti dvojezične skupine, smo to storili sami z ustanovitvijo zasebnega vrtca. Začeli smo s sedmimi otroki, potem pa se je njihovo število hitro povečevalo. Uvedli smo tudi varstvo za otroke po končanem pouku v ljudski šoli, leta 2017 pa še jasli. Zaradi naraščajočega števila vpisanih otrok smo skrbeli za dodatne prostore v središču mesta. Pod našo streho tako vsak dan prihaja 160 otrok, zanje pa skrbi 31 ljudi. To je prava uspešnica! Pri tem ni pomembno le število. Važno je, da otroci in vzgojitelji živijo v okolju, v katerem je slovenščina glavni jezik. Veseli smo, da se številni otroci, ki so obiskovali naš vrtec ali bivali v varstvu, vpisujejo na Slovensko gimnazijo v Celovcu ali na druge dvojezične šole. Za delovanje potrebujemo letno skoraj poldrugi milijon evrov. Zadnji pogovori kažejo, da nam bo končno pomagala tudi občina, saj je vse, kar delamo, v njeno dobro in v dobro občank in občanov. Sicer pa še tako velika vsota denarja ne pomaga, če za njim ne stojijo ljudje z znanjem in voljo do dela.

Slovo od Slovenske glasbene šole

Letošnje leto je za vas posebno. Po več kot dvajsetih letih zaključujete vodenje Slovenske glasbene šole na Koroškem. Prevzeli ste jo, ko ji je grozila ukinitve, in jo pripeljali v varnejše vode.

Konec leta bom sklenil dolgoletno vodenje Slovenske glasbene šole na Koroškem. Kot ravnatelj sem jo prevzel v kriznih časih leta 1997, ko je delovala kot zasebna glasbena šola. Ravnatelj sem bil 27 let, skoraj 40 let pa tudi učitelj. To so bili burni, na trenutke dramatični časi, ko je šlo za preživetje šole. Leta 2011 smo se z dunajsko in deželno vlado dogovorili, da bo postala naša glasbena šola

Še naprej bo vodil Komorni zbor Borovlje in Mešani pevski zbor iz Sel. Še naprej bo igral v Triu Drava in po novem tudi pri Rožanskih muzikantih.

/ Foto: Jože Košnjek

28. del koroške deželne glasbene šole. Sledili so več kot dve leti trajajoči naporni pogovori in naša glasbena šola je sedaj samostojna glasbena šola s 16 oddelki od Zilje do Pliberka s 450 učenci in 20 učitelji, ki jih plačuje dežela. Število učencev in učiteljev želimo še povečati in zadnji pogovori z deželnim glavarjem dr. Petrom Kaiserjem mi dajejo upanje na uspeh.

Mag. Roman Verdel, rojen 3. decembra leta 1959 v Borovljah, tudi v koronskih časih ni počival. Odločil se je, da bo na družbenem omrežju vsak večer na drugem inštrumentu zaigral evropsko himno. Igral je na 27 inštrumentov. Odziv je bil fantastičen. Na večer je prejel od dva do tri tisoč ogledov.

Učenci Slovenske glasbene šole posegajo po visokih mestih na deželnih in zveznih tekmovanjih, več let pa sodelujete tudi z gorenjskimi glasbenimi šolami.

Kar uspešni smo. V deželi in državi posegamo po visokih mestih. Še posebej pomembno pa je, da nad 70 učenk in učencev naše glasbene šole nadaljuje poklicno kariero v glasbi kot glasbeniki, pedagogi in zborovodje. Nad 40 let pa sodelujemo z gorenjskimi glasbenimi šolami in z glasbeno šolo iz Kanalske doline. Srečujemo se

na skupnih koncertih. Letos smo bili v Trziču.

Od Mozarta do Slaka in Avsenika

Vi ste glasbenik v pravem pomenu besede. Igrate v Triu Drava. Po smrti Joška Kovačiča ste sprejeli vodenje Rožanskih muzikantov. Vodite tri pevske zборе in učite na Slovenski gimnaziji v Celovcu. Kako zmorete?

vsakega študenta, ki je prišel s Slovenske gimnazije. Sam sem prišel skozi »zadnja« vrata. Ker sem pri nekem profesorju naredil sprejemni izpit, me niso mogli zavrniti. Ravnatelj je bil tako besen, da je hotel tega profesorja odpustiti iz službe. Študij glasbe in slovenistike sem nadaljeval v Gradcu, kjer sem končal tudi magistrski študij. Tako glasba kot slovenistika bogatita moje življenje. Oboje poučujem na Slovenski gimnaziji, kjer vodim tudi zbor dijakinj in dijakov višjih letnikov.

Ob toliko zadolžitvah vam zanesljivo tudi v pokoju ne bo dolgčas.

Tega se ne bojim. Še naprej bom vodil Komorni zbor Borovlje in Mešani pevski zbor iz Sel. Njegov zborovodja sem že 33 let. Še naprej bom igral v Triu Drava in po novem tudi pri Rožanskih muzikantih. Nastopov nam ne manjka. Upam, da bom imel več časa za vodenje otroškega vrtca in za občinsko politiko. Dela mi ne bo zmanjkalo. Prav tako želim, da bi v glasbi dosegel tisto, kar mi doslej predvsem zaradi pomanjkanja časa ni uspelo. V delo z ljudmi vlagam veliko energije, vendar mi jo oni stokrat povrnejo. To ni enosmerna, ampak dvosmerna pot. Sam sem pogosto po vaji bolj svež kot pred njo. Glasba je nekaj posebnega. Je ustvarjalna in obenem emocionalna stvar. Zato sem vesel, če se mladi ukvarjajo z njo. To je dar, ki ga je treba razvijati.

UČNA POT GRABNARCA

Povezanost vode in gozda

Vodna učna pot Grabnarca, ki vodi po Lipniški dolini ob potokih Lipnica in Grabnarca, poudarja pomembnost vode v preteklosti in sedanjosti ter povezanost gozdov s čisto vodo.

Cveto Zaplotnik

Letos mineva petdeset let od ureditve prvih gozdnih učnih poti, s katerimi želijo gozdarji na privlačen način širiti med ljudi znanje o gozdu in gozdarstvu. Danes je takšnih gozdnih in naravoslovnih učnih poti, ki jih upravlja Zavod za gozdove Slovenije v sodelovanju z občinami in drugimi partnerji, že 93. V zavodu zaznamujejo jubilej z različnimi prireditvami in akcijami – vodenjem pohodnikov po poteh, fotografskim natečajem, pogovori, razstavami in tudi z izborom naj poti. V blejski območni enoti zavoda je naj pot postala vodna učna pot Grabnarca, v kranjski enoti pa gozdna učna pot Visoko. V ponedeljek, 22. aprila, ko je bil dan Zemlje, so organizirali dan odprtih vrat in po teh poteh popeljali različne skupine pohodnikov.

Učilnica na prostem

Vodno učno pot Grabnarca sta pred 18 leti uredili Občina Radovljica in blejska območna enota Zavoda za gozdove Slovenije. Pot poteka ob vznožju Jelovice v Lipniški dolini, dolga je pet kilometrov, hoje je skupaj s postanki za ogled približno dve uri. Začne se pri združnem domu na Lancovem oziroma v bližnji Kolnici, nato pa poteka mimo izvira Lipnice, ob potoku Grabnarca, mimo Grabnarjevega in Grofovega ribnika ter po voškem polju nazaj na izhodišče. Na poti je deset hrastovih mostičev, najdaljši meri 36 metrov. Ob njej je šest tabel, ki pohodnike opozarjajo na zanimivosti, v pomoč pa jim je tudi kratek vodnik po poti, za katerega sta besedilo napisala Simon Resman in Alenka Polšak.

»Pot poudarja pomembnost vode v preteklosti in

sedanjosti, poleg tega pa tudi povezanost gozda in čiste vode. Območje poti je zaščiteno kot naravna vrednota, del poti pa poteka tudi po območju Nature 2000.« pravi gozdar Simon Resman iz blejske enote zavoda za gozdove in dodaja, da med obiskovalci poti prevladujejo organizirane skupine otrok iz vrtcev in osnovnih šol, ki tako v učilnici na prostem spoznavajo neokrnjeno naravo. Poleg otrok privablja pot tudi odrasle – vsakodnevne sprehajalce ter domače in tuje turiste. Zanimiva je v vseh letnih časih – pozimi je pribežališče za divjad, še zlasti za jelene, v poletni vročini je tod prijeten hlad.

Kolnica ohranja spomin na železarstvo

Kolnica, ki je zdaj zaselek Spodnje Lipnice, nekaj pa

Vodič po poti, gozdar Simon Resman iz blejske območne enote zavoda za gozdove, skupaj z mladimi pohodniki na eni od šestih informativnih tabel ob poti

Kamp & Glamping z razgledom

golife.kamp@gmail.com

www.golife-center.com

+38641518248

Golice 10, 1219 Laze v Tuhinju

GoLife Center – kamp in glamping z razgledom

V Tuhinjski dolini, v osrčju razgibane narave med Kamnikom in Celjsko kotlino, je kamp in glamping GoLife Center. Ljubiteljem kampiranja je v vasi Golice na voljo osem parcel za avtodome ter skupni prostor za pomivanje posode, sanitarije, priklop na elektriko in veliko kurišče. Na travnati površini je družina Vrankar uredila šotorišče, prav tako z osmimi parcelami, izkušnjo bivanja v šotoru pa nudita tudi dve leseni hišici z dvema posteljama in možnostjo uporabe skupnih prostorov.

Na drugi strani GoLife Centra čudovit razgled na okolico ponujajo luksuzne glamping hiške, med njimi apartmajska, ki nudi udobje parom in družinam. Spalnica, dnevni prostor s kavčem, ki se lahko spremeni v ležišče, kopalnica, kuhinja in velika terasa vzbujajo občutek doma. Drugi dve luksuzni hišici sta posebni zaradi velike steklene površine, ki odpira pogled na dolino iz velike postelje. Poleg te sta v hiškah še kuhinjski kotiček in kopalnica.

S svojo lego na vznožju Menine planine, bližino Velike planine, mesta Kamnik, Kamniške Bistrice, Logarske doline ... je butični kamp in glamping odlično izhodišče za pohodništvo, cestno in gorsko kolesarjenje, plezanje, izlete in druga aktivna doživetja. Na zahtevnejše ture v Kamniško-Savinjskih Alpah se gostje lahko podajo z vodnikom. Izposodijo si lahko tudi e-kolo, dan pa začnejo ob košarici lokalnih dobrot.

Za izviri Lipnice je značilno, da je v njem zimska temperatura vode enaka povprečni letni temperaturi kraja.

se je tako imenoval ves predel ob Grabnarci, je povezana z železarstvom, to je doživelo vzpon v 16. stoletju. Tedaj so v vrtačah in jamah na Jelovici kopali železovo rudo in jo talili v plavžu svete Heme v Kolnici, pri tem pa so izrabljali moč vode, na kar spominjajo še ohranjeni jezovi in rake. Vodnik po poti opomni pohodnika še na eno zanimivost iz časa železarstva – na ravnice s črno prstjo in koščki oglja, na katerih so nekdanj pripravljali kope in kuhali oglje, ki so ga potrebovali za taljenje rude.

Povodni kos – simbol poti

A še preden pohodnik zaide h Grabnarici, ga pot vodi k izviri Lipnice, za katerega je zanimivo to, da je v njem zimska temperatura vode enaka povprečni letni temperaturi v kraju. Lipnica, ki je sicer eden od številnih potokov, ki izvirajo pod vznožjem Jelovice, potlej vijuga skozi dolino in ustvarja meandre, ponekod pa tudi brzice in tolmune. V bližini izvira gnezdi tudi povodni kos, ki je simbol poti. »Običajno ga lahko opazujemo, ko stoji na kamnu tik ob vodi. Kratke

peruti, čokato telo in močne noge mu odlično služijo pri hranjenju pod vodo. Z zamahi peruti se potopi in plava pod vodo, s kremplji pa se oprijema kamnov, da ga vodni tok ne odnese na površje. Njegova poglavitna hrana so vodne žuželke in njihove ličinke,« so povodnega kosa opisali v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, v vodniku po poti pa so dodali, da so povodni kosi odlični plavalci, ki imajo radi razburkano vodo s slapovi in brzicami, in da se pri iskanju hrane potapljajo tudi do pol metra globoko.

Pohodniki zvedo na informativnih tablah ob poti marsikaj zanimivega in poučnega tudi o drugih živalih, ki domujejo ob poti ali v bližnji okolici – o potočnem raku, divjem petelinu, brgletu, navadni krastači, navadnem ali pisanem močera-du in sivi čaplji.

V Grabnarci še živijo potočni raki

Osrednji del vodne učna poti je Grabnarca, okoli dva kilometra dolg pritok Lipnice. Ker v njem še vedno domujejo tudi potočni raki, kar je znak čistosti vode, ga imenujejo tudi Račnica. Potok z značilnimi meandri in počasnim tokom ter zaraščen svet ob njem nudijo prostor številnim rastlinskim in živalskim vrstam, med njimi imajo še posebno mesto ptice.

V preteklosti so vodno moč Grabnarce izkoriščali za pogon Poznikove in Alenčeve žage ter Grabnarjevega mlina. Ob potoku sta tudi dva ribnika. V vodniku lahko preberemo, kako je nekdanj radovljiška gospoda prihajala h Grabnarjevemu ribniku na ribe, ki so ji jih postregli v uti na vodi, kako se je gospoda vozila po ribniku s čolnom

Pot ob Grabnarci poteka tudi po desetih lesenih mostičkih.

V Grabnarci še živijo potočni raki, kar je znak čiste vode.

in se v njem tudi kopala. Poleg Grabnarjevega je višje ob potoku še Grofov ribnik, ta pa je bil v srednjem veku last gospode na Lipniškem gradu (danes Pusti grad).

DOROTEJINA DOŽIVETJA

V SAMOSTANU MEKINJE SE POD BLAGOVNO ZNAMKO DOROTEJA ZDRUŽUJEJO ZELIŠČNI IZDELKI IN SAMOSTANSKE NAMESTITVE

interreg Danube Region Co-funded by the European Union
 COMMHERITOUR
 Projekt: Community-based models for the sustainable valorisation of cultural heritage crafts to enhance economic and tourism performance of remote areas of the Danube Region
 Akronim projekta: COMMHERITOUR
 Trajanje projekta: 01/2024 – 06/2026
 Skupna vrednost projekta brez DDV: 2.149.452,10 eur
 Projekt sofinancirata Evropska unija iz programa Interreg Danube Region in Občina Kamnik.
 Naročnik oglasa je javni zavod za kulturo Kamnik.

Katalog Dorotejinih izdelkov je dostopen na www.doroteja.si

Rezervacije nočitev so dostopne na www.samostan-mekinja.si/cenik-nocitev

JUBILEJNO LETO

Pol stoletja rožanskega kampa

Julija leta 1974 sta Rozi in Franc Wernig iz Kočuhe v občini Šmarjeta v Rožu v svojem kampu ob Dravi sprejela prve goste. Camping Rosental Rož je postal in ostal največji in najbolj znan rožanski kamp. Sedaj ga že trideset let vodita njuna hči Katja in njen mož Samo Kupper.

Jože Košnjek

Ob cesti v Spodnjem Rožu, med krajema Boro-vlje/Ferlach in Šmarjeta v Rožu/St. Margareten, ki se vije med reko Dravo v dolini in Karavankami oziroma zahodnim grebenom Obirja, leži nekdanje zelo slovensko govoreča vas Kočuha ali Gotschuchen po nemško. To ni več zakotna, pod pobojce Obirja potisnjena vas z blizu tristo prebivalci, ampak je dober glas o njej segel preko koroških in avstrijskih meja. Nekaj sto metrov stran od desnega brega Drave je namreč pred petdesetimi leti na močvirnatem in

Zgodba Pevcarjeve Rozi

Zgodovina kočuškega kampa Rož se začneja z zakoncema Francem in Rozi Wernig, po domače Jirgovima iz Kočuhe. Rozi se je k Wernigovim primožila iz Drabunaž pri Galiciji/Gallizien. Na majhni kmetiji Ogris se je rodila leta 1936. Wernigov Franc jo je spoznal na praznik Svete Katarine na plesu. V zakonu so se jima rodile štiri hčerke: Marica, Andreja, Katja in Magdalena.

Za Rozi Wernig, rojeno Ogris, sta težka otroštvo in mladost. Aprila leta 1942 so njeno družino Nemci izselili. Oče je bil že eno leto nemški

izselitve, saj da je on vojak rajha. Poslali so ga domov. Ker si je njegov oče v taborišču zaželel domačega kruha in žganja, je šel po oboje k prijatelju na Rebrco. Ta plačila ni vzel, ampak je rekel očetu, naj da nekaj za partizane. Prijatelj je prejemek zapisal ... Naslednji dan so Nemci tega človeka ujeli in med papirji našli tudi očetovo ime. Zaprl so ga. Na sodišču v Celovcu so ga sicer oprostili krivde, ker ni prostovoljno pomagal partizanom, vendar je o njegovi usodi odločal nacistični vodja v Galiciji, očetov sošolec. Odločil je: takojšnja smrt ali trpljenje v taborišču Dachau! Poslan je bil v Dachau. Preživel je in se maja 1945 vrnil domov, družina pa iz taborišča šele julija.

Najprej plug in tovarna, nato turizem

Povojna revščina in težko življenje na kmetiji Ogrisovim nista vzela poguma in narodne zavesti. Rozi je šele po vojni prvič prestopila šolski prag, čeprav je že v taborišču pregnane slovenske otroke učil Janko Ogris, Miklavžev iz Bilčovsa. Doma so se veliko pogovarjali in peli. Boleh-nemu in od trpljenja uničenemu očetu je pesem podaljševala življenje. Po vsaki nedeljski maši so z njim, ki je bil zelo razgledan, brali. »Bili smo ubogi, ne pa lačni. Slovenska kultura je znova zaživela,« se spominja Rozi Wernig.

Ker je bilo treba preživeti, je šla Rozi po ljudski šoli leta 1951, stara 15 let, v službo v Tovarno celuloze na Rebrci. Dobrih pet let je bila tam, potem pa se je poročila in začela novo obdobje življenja.

Po poroki sta z možem Francem uspešno kmetovala na Wernigovi kmetiji. Wernigov rod je bil namreč zelo napreden v kmetovanju in eden od njihovih je bil tudi med ustanovitelji prve dvojezične kmetijske šole v Podravljah. Tudi Franc je vedno iskal nekaj novega. Veliko je bral in brskal po časopis. Nekega dne je prebral, da v eni od celovških lekarn iščejo delavca v laboratoriju. Na Rozine pomisleke, kaj boš pa tam sploh delal, je odgovoril, da zna iz gimnazijskih let še nekaj latinščine. Sprejeli so ga in v lekarni je delal pet let, žena Rozi pa je doma skrbelo za štiri otroke in za kmetitvo s 35 glavami živine. »Za vsako delo sem prišla, le traktorja

Za rožanski kamp sedaj skrbita Rozina hči in zet Katja in Samo Kupper.

/ Foto: arhiv družine Wernig - Kupper

nisem hotela voziti. Na srečo je mož lahko zjutraj odšel kasneje v službo, da je pomagal pri kmečkih delih. Garali smo in preživeli,« se spominja teh časov mama Rozi.

»Ker bi bila za modernizacijo in napredek kmetije potrebna velika vlaganja, se je

Nekateri so se nam posmihali in celo tedanji župan je dovolil, da smo smeli uporabljati talni vir na območju kampa, saj da bomo tako in tako čez dve ali tri leta propadli ... Tako je nastal Kamp Rož in julija leta 1974, ko sta bila urejena v kampu prva dva

bila novinka v tem poslu, saj je oče njo in njene sestre poleti naložil v avto in jih odpeljal do znanih koroških turističnih središč, kjer so delile prospekte o domačem kampu. In to uspešno. Zgodilo se je, da je kateri od nagovorjenih gostov povabil Wernigova dekleta v avto in se z njimi odpeljal na ogled kampa. Marsikateri je v njem kar ostal. Samo pa je doktor fizikalnih znanosti, vendar se je čudovito vživel v novo delovno področje, čeprav ostaja fizika še naprej njegova velika ljubezen.

»V kampu Rož imamo trenutno 350 prostorov za prikolice, avtodome in šotore in dodatno še 30 mobilnih hišic. Približno 35 odstotkov gostov prihaja iz Nemčije, 30 odstotkov iz Nizozemske, 20 odstotkov je domačih avstrijskih gostov, 15 odstotkov pa jih je iz drugih držav, približno en odstotek tudi iz Slovenije. Smo družinam prijazen kamp. Omogočamo jim kopanje v jezercu sredi kampa, ki smo ga uredili na izviru podtalne vode, veliko zanimive zabave ponujamo otrokom, za ljubitelje kolesarjenja je blizu Dravska kolesarska steza, za ljubitelje hoje pa so nad nami Karavanke. V kampu ponujamo gostom vse, da lahko udobno in brezskrbno preživijo dopust,« sta o rožanskem kampu povedala Katja in Samo Kupper.

Čeprav najdete rožanski kamp v vseh pomembnejših avstrijskih in evropskih turističnih vodnikih, stavita Katja in Samo veliko tudi na zlatopripravilo: Dober glas seže v deveto vas!

Leta 2010 je na pobudo Sama Kuppra začel v bližini kampa delovati Center EXPI, razstava interaktivnih eksperimentov za male in velike raziskovalce. Obiskovali so ga številni šolarji v okviru rednega pouka, poleti pa v glavnem turisti iz koroških turističnih središč. Vseh je bilo letno nad 12.000. Razstava je trenutno zaprta. Dr. Samo Kupper pravi, da se še niso odločili, kako naprej.

mož odločil, da se bomo lotili turizma in zgradili kamp. Konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let se je na Koroškem začel razcvet turizma. Sama nisem bila takoj za, saj sem se bala, kako bomo zmogli skrbeti za posel in za družino. Pa tudi brez ustrezne šole sem bila. Mož pa je govoril: 'Če bomo propadli, ne bomo lačni, saj ima vsak od nas dve roki.' Na gozdnati domači zemlji pod vasjo ob Dravi, ki je bila zaradi talnega izvira tudi močvirna, in na zemlji, ki smo jo zamenjali s sosedi, smo začeli leta 1973 urejevati kamp.

objekta, sprejel prvega gosta s severa Nemčije. Srečo smo imeli, da je bila takrat mila zima in zgodnja pomlad, da smo lahko gradili,« se spominja Rozi Wernig.

Leta 1993 sta se Rozi in Franc Wernig odločila, da bosta vodenje kampa prepustila hčerki Katji in njenemu možu Samu Kuppru, sinu na Koroškem in v Sloveniji poznane pisateljice otroških zgodbic Lenčke Kupper.

V objemu polj, gozda in vode

Katja in Samo Kupper uspešno vodita kamp. Katja ni

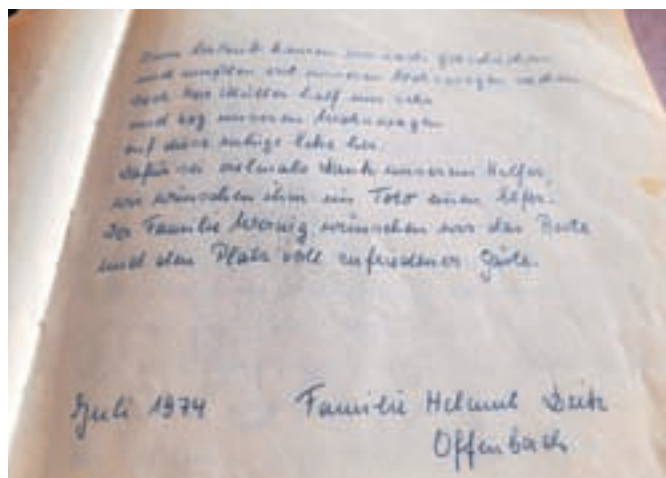

Gospa Rozi Wernig uživa v pokoju. Še naprej je rada med ljudmi. Če le utegne, obiskuje slovenske prireditve na Koroškem. Včasih je nanje povabila tudi goste kampa, ki so tako spoznali, da živijo na Koroškem tudi Slovenci. / Foto: Jože Košnjek

z gozdom poraščenem svetu nastal Camping Rosental Rož, najjužnejši koroški oziroma avstrijski kamp in prejemnik številnih najvišjih avstrijskih in mednarodnih priznanj za področje turizma.

Letos mineva 50 let od začetka njegovega delovanja. Takrat je v še skromno urejen prostor prišel prvi gost iz severne Nemčije, ki se je potem še leta in leta vračal.

vojak. Nadan izгона, 14. aprila leta 1942, ko je bila pregnana družina že v zbirnem centru v Žrelcu pri Celovcu, je dobil dopust, da bi lahko doma opravil nujna kmečka dela. Ko mu je prijatelj na železniški postaji v Celovcu povedal, kaj se je zgodilo z njegovimi, je odhitel v Žrelec, vendar so njegove pred tem že odpeljali v nemško taborišče. Vrnil se je v vojašnico pri Bremnu in protestiral zaradi

V kampu hranijo zahvalo, ki jo je julija leta 1974 napisal prvi gost s severa Nemčije. / Foto: Jože Košnjek

V VZNOŽJU GORSKE KULISE

V Preddvoru je lepo

Začetki preddvorskega turizma segajo v leto 1921 in temeljijo na zdraviliškem turizmu. Uspelo jim je, da so vse do danes ohranili blagodejno klimo, mir in neokrnjeno naravo, turistično ponudbo pa nadgradili in razširili v privlačno paleto aktivnih doživetij.

Alenka Brun

Preddvor je povezan s številnimi kolesarskimi potmi, med najbolj privlačnimi nezahtevnimi je kolesarska in pohodniška pot, ki vodi iz Preddvora na Breg ob Kokri in okoli protokolarnega posestva Brdo. Družinam priporočajo obisk tematsko-orientacijske poti Skrivnost preddvorskih štokelj, na kateri otroci ob igrah in uganjkanah spoznajo osnove pravilnega obnašanja v gorah. Je pa kraj tudi odlično izhodišče za obisk hribov in gora. Lahko dostopne planinske postojanke so Planinska in Franci-

po domačih krofih. Planinska koča na Sv. Jakobu in Zavetišče v Hudičevem borštu sta leta 2023 postali najplaninska in visokogorska koča.

Sprehod okrog jezera Črnava vas nagradi s čudovitim pogledom od Storžiča do Krvavca. Ob jezeru je tudi uradno pristajališče za jadralne padalce. Preddvorski hribi namreč slovijo po najboljši termiki za ta vse bolj priljubljen šport.

Na zahodni strani jezera so nedavno odprli Park Bor, ob njem so tudi unikatna lesena otroška igrala. Na drugi strani jezera – torej na vzhodni – je igrišče za odbojko na miv-

preddvorskimi gradovi, datira v 12. stoletje, nekateri pa menijo, da je še starejši. Leži ob priljubljeni poti na Sv. Jakob, tako da se do njega lahko odpravite peš, so pa vidne le še njegove razvaline.

Grad Hrib je na žalost močno načel zob časa, medtem ko se grad Turn vse pogosteje omenja v zvezi z Josipino Urbančič Turnograjsko (1833–1854), ki ima na gradu tudi svojo spominsko sobo. Prva slovenska pesnica, pisateljica in skladateljica je bila rojena in je ustvarjala na gradu Turn. Njen grob je v Gradcu na pokopališču svetega Lenarta in je pod avstrijskim spomeniškim varstvom. Njeno življenje in delo že četrto stoletja skrbno spremlja in proučuje ddr. Mira Delavec Touhami in ga na vodenem ogledu tudi čudovito predstavi. Lahko tudi v prvi osebi, kot sama Josipina Turnograjska. Za ogled je potrebna predhodna najava.

Prav na letošnji prvi junij – datum, ki ga je Občina Preddvor vzela za svoj občinski praznik, gre pa za dan smrti Josipine Urbančič Turnograjske – so v njeni spominski sobi zvečer pripravili literarni večer, ki so ga poimenovali Mohorjev večer z Josipinko. Na njem so predstavili zgodovinski roman Dehteče spominčice ljubezni, ki ga je napisala ddr. Mira Delavec Touhami, in čisto svežo izdajo prvih zbranih del Josipine Urbančič Turnograjske z naslovom Ogdalo slovenskega srca, ki jo je pripravilo Kulturno društvo Josipine Turnograjske, avtorica spremne besede pa je Delavec Touhamijeva. Gre

ki Fitko s prav tako privlačno gostinsko ponudbo in otroškimi igriščem.

Pot štirih gradov

Preddvor pa ne slovi le po tem, da leži ob vznožju izjemne gorske kulise. Premore kar štiri gradove s svojimi zgodbami in zgodovino: Dvor, Hrib, Turn in Novi je najstarejši med štirimi

Na gradu Dvor obiskovalce prijazno sprejme grajska gospoda. / Foto: arhiv gradu (Yeremie Pierre Noir)

za prvo izdajo njenih zbranih del, in sicer tako v izvorniku kot v posodobljeni slovenščini. S knjižno izdajo in dogodkom ob njej so se tako poklonili tudi 170. obletnici smrti te velike Slovenke.

Grad Dvor pa je tisti, ki je v zadnjih letih na novo zaživel. Z zgodbo t. i. grofa in grofice, ki ju poosebljata Tanja Šubelj in Florjan Sušnik, sta Dvoru s pomočjo lokalne skupnosti in prostovoljcev povrnili življenje in ga napolnili z bogato zbirko starin. Na gradu je dvajset bogato opremljenih soban, stari trgovina in lekarna, grajska kapela, odlično založena grofova vinska klet, svoj prostor v njem pa je dobil tudi gasilski muzej Prosto-

lahko obišejo tudi zunaj rednega delovnega časa.

Festival Štoflcfešt in Petrov smn

Z urejenim dvoriščem in čudovitim grajskim vrtom je grad Dvor, ki sicer stoji v središču Preddvora, postal glavno prizorišče dogodkov. Tako bo grajski vrt 22. junija gostil že tretji festival bombonov Štoflcfešt. Festival je dobil ime po t. i. štoflcih, bombonih, ki so jih v preteklosti izdelovali v gostišču v Bašlju, vasi, ki leži v občini Preddvor.

Štoflcfešt je praznik malih slaščic in praznik povezovanja lokalnih društev, ki se z zabavnim programom predstavljajo domači in širši javnosti. Za najmlajše so pripravili številne zabavne igre, ustvarjalne delavnice, tekmovanja,

predstave in še vrsto drugih, predvsem sladkih doživetij.

Že naslednji dan, 23. junija, pa bo grajski vrt gostil še tradicionalni Petrov smn s ponudbo domačih izdelkov in pridelkov ter Petrov mednarodni folkorni festival PIFF, na katerem bodo letos nastopili folkloristi iz Slovenije, Hrvaške, Italije in Nizozemske.

Oblike namestitev so v Preddvoru različne – od ljubkih počitniških hišic, glampingov in apartmajev do manjše-ga hotela Oskar Zaplata, v katerem je odlična restavracija. Tudi sicer je kulinarčna ponudba pri preddvorskih gostincih raznolika in bogata. Vse bolj pa kraj postaja znan tudi po izjemnih lokalnih proizvodih domačih kmetij, ki so dostopne tako rekoč na vsakem koraku.

Josipina Urbančič Turnograjska v svoji spominski sobi – lik uspešno upodablja ddr. Mira Delavec Touhami. / Foto: Tina Dokl

jeva koča na Sv. Jakobu, Dom na Lovrencu, Okrepčevalnica Rožmarin na Možjanci, Zavetišče v Hudičevem borštu, nekaj več telesne pripravljenosti zahtevata Dom na Kališču, od koder se lahko povzpnete na Storžič, in Cojzova koča na Kokrskem sedlu pod veličastnim Grintovcem. Dom na Čemšeniku slovi po okusni gostinski ponudbi, Dom na Lovrencu pa

Park Bor ob jezeru Črnava / Foto: arhiv Zavoda za turizem Preddvor

MEGALES

Odkup – posek – spravilo in prevoz lesa | Odkup biomase
051 358 368 | info@megales.si | www.megales.si

SPODNJA ZILJSKA DOLINA

O žamarjih, furmanih in strastnih plesalcih

Posebno pomembno vlogo so v preteklosti, dokler niso pred 130 leti odprli železnice med Beljakom in Šmohorjem, igrali ziljski furmani. Z rejo noričanov so ziljski furmani zasloveli daleč naokoli in bili stalno povezani z Italijo, Tirolsko, Salzburško, Bavarsko in Slovenijo. Prav tako pa so bili na Spodnji Zilji docela predani plesu.

Janko Kulmesch

Rož, Podjuna, Zila je himna koroških Slovencev, katere besedilo je napisal Janko Mikula (1904–1988) s Hribra pri Ločah ob Baškem jezeru, uglasbil pa jo je Pavle Kernjak (1899–1979) s Trebinje pri Šentilju ob Dravi. Medtem ko sta Rož in še posebno Podjuna vedno znova v središču pozornosti, je bil odnos slovenskih centralnih organizacij v Celovcu do Zilje desetletja po 2. svetovni vojni mačehovski – čeprav je bila Spodnja Zilja proti koncu 19. stoletja z izjemo Podkloštra (Arnoldstein) skoraj popolnoma slovenska. Še najbolj odmeva delovanje dvojezičnega Športnega društva Zahomec, ki je zaradi vrhunskih dosežkov na področju smučarskih skokov po vsem svetu znano in priznано. Podobno velja za pevsko področje ter seveda za znamenito štehanje. Pomembno pa je tudi delovanje občinske liste Volilna skupnost Straja vas/Wahlgemeinschaft Hohenthurn

in Slovenskega prosvetnega društva Zila na Ziljski Bistrici.

Ob tem je treba vedeti, da izhaja iz Ziljske doline vrsta osebnosti, ki so še posebno v monarhiji ogromno prispevale k ohranitvi slovenskega jezika na kulturnem, po-

Zgodovinar Peter Wiesflecker / Foto: Vincenc Gotthardt

litičnem in gospodarskem področju – med njimi tudi Franc Grafenauer (1860–1935), poslanec zadnjega avstrijskega državnega sveta v monarhiji. Toda že v monarhiji te osebnosti niso bile, čeprav visoko izobražene, zaželene na Koroškem. Tako so npr. pravniku Davorinu (Martinu) Zwitteru, ki je izhajal z znane Abujeve domačije v Zahomcu, dodelili službeno mesto na sodišču na daljnem Dolenjskem, čeprav je na Koroškem primanjkovalo pravnih strokovnjakov. Še huje je bilo seveda po koroškem plebiscitu leta 1920, ko so morali slovenski intelektualci zbežati predvsem v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Zilja je bila nov svet tudi za Uši Sereinig, sodelavko Narodopisnega inštituta Urban Jarnik, kot je sama povedala na nedavni predstavitvi nemške izdaje kulturno-zgodovinskega vodnika Popotnik po Zilji v okviru serije celovške Mohorjeve Manjšine – okno v svet. Knjigo, ki je izšla v obeh jezikih pri Mohorjevi in se ukvarja predvsem s Spodnjo Ziljsko dolino, je Uši Serajnik napisala skupaj s Polono Sketelj, nemško izdajo (Unterwegs durchs Gailtal) pa je še razširila, ker je bilo treba nemškim bralkam in bralcem objektivno obrazložiti pojem Windisch. Kot je znano, se je ta pojem predvsem po koroškem plebiscitu politično zlorabljal v protislovenske namene.

Svetovno znani noričani

Knjiga Popotnik po Zilji temelji na znanstvenih ugotovitvah. Hkrati sta avtorici Uši Sereinig in Polona Sketelj obiskali vse v knjigi omenjene vasi in se pri ljudeh pozanimali o njihovem vsakdanu ter o ziljski praznični kulturi. Še posebno pomembno vlogo so v preteklosti, dokler niso pred 130 leti odprli železnice med Beljakom in Šmohorjem, igrali ziljski furmani. Z rejo noričanov so ziljski furmani zasloveli daleč naokoli in bili stalno povezani z Italijo, Tirolsko, Salzburško, Bavarsko. In tudi s Slovenijo. Noričani so potomci konj, ki so jih ob zavzetju Norika, keltske kraljevine, ki je obsegala sedanjo Avstrijo ter sosednje dele Slovenije in Bavarske, s seboj pripeljali Rimljani. »Z vzrejo, a tudi pod vplivom okolja in podnebja, se je razvil konj, za katerega sta značilni tako moč kakor vztrajnost pri hoji.« (Uši Sereinig). Z noričani so Ziljani kot žamarji (tovorniki) in furmani (vozarji) prevažali raznovrstno blago daleč čez meje na sever in jug, pri tem pa je lahko en sam konj nesel približno 150 kilogramov. Uši Sereinig: »Značilen žamar oz. tovornik je po mnenju umetnostnega zgodovinarja Oskarja Moserja upodobljen na zunanji steni župnijske cerkve v Čačah (Saak) v občini Čajna (Nötsch), na spodnjem levem robu

Znamenito ziljsko štehanje / Foto: Mohorjeva založba

freske Prazničnega Kristusa iz leta 1465.« Sicer pa se v virih ziljski žamar pojavlja z imenom »der windische Säumer«, izraz windisch pa je nevtravno uporabljen za slovensisch.

Na poti so bili žamarji in furmani v jesenskih in zimskih mesecih, spomladi in poleti pa jih je čakalo delo na domačem polju. Žamarsko delo je bilo trdo. »... na nogah so bili žamarji od ranega jutra in pozno v noč. (...) V drugi polovici 18. stoletja se je uveljavilo prevažanje tovorov z vozom, za kar so ziljski furmani (vozarji) uporabljali težke voze, t. i. parizarje, v katere so vpregli štiri do šest konj.« Pogosto so se skušali žamarji in furmani izogniti tudi plačilu celotne carine s podkupovanjem carinikov ali tihotapljenjem. Vsekakor pa so dobri zaslužili. Nekateri so imeli tudi »konje rajši kot ženske«, kot je neka pripovedovalka iz Potoč pri Šmohorju opisala odnos moških do konj v pogovoru z avtoricoma knjige Popotnik po Zilji.

Nesnovna kulturna dediščina

S furmani in žamarji se je znanstveno ukvarjal tudi zgodovinar Peter Wiesflecker, ki prihaja sam iz Spodnje Ziljske doline in je odraščal na Ziljski Bistrici. O tej temi je predaval na prireditvi celovške Mohorjeve Manjšine okno v svet, hkrati pa je zelo pohvalil avtorici Uši Sereinig in Polono Sketelj. »To je knjiga, ki bi jo tudi sam rad napisal,« je dejal. Po njegovem mnenju se takratne gospodarske in socialne razmere še danes zrcalijo ne samo v šegah in pesmih, temveč tudi v samoumevanju (habitusu), zunanji podobi ljudi iz doline pod Dobračem. V zvezi s tem je v svojem predavanju citiral nekega beljaškega okrajnega uradnika, ki je leta 1807 zapisal: »Spodnji Ziljani so posebna rasa.« Prav tako je citiral pisatelja Josefa Friedricha Perkouniga (1890–1959), sina slovenskega puškarja in nemške mame iz Borovelj, ki je menil, da se

ljudje v Zgornji Ziljski dolini nagibajo bolj k molitvi, ljudje iz Spodnje Ziljske doline pa zato toliko bolj k plesu. Z njimi so imeli, je poudaril Wiesflecker, težave tudi župniki. »V njihovih poročilih škofijskemu ordinariatu redkokdaj beremo o prekrških šeste božje zapovedi, zato pa vedno spet, kako Spodnji Ziljani strastno radi plešejo.«

Še posebno radi so plesali (in še plešejo) na žegnanjih oz. štehanjih. Danes velja ziljsko žegnanje za šego, ki jo Unesco priznava kot nesnovno kulturno dediščino. In tudi noričane Ziljani, čeprav je furmanstvo že zdavnaj zamrlo, še vedno gojijo z veliko ljubeznijo in spoštovanjem. Uši Sereinig: »O konju nihče ni smel reči, da je poginil, temveč umrl ali pa da je bila nesreča.« Noričane prodajajo jih tudi v daljni svet, med drugim v Ameriko in na Japonsko, Janko Zwitter st., potomec Abujeve rodbine, pa je bil več let predsednik vseh avstrijskih konjerejcev.

Avtorica Uši Sereinig / Foto: Mohorjeva založba

Zgodovinar Peter Wiesflecker:
»V poročilih spodnjeziljskih župnikov škofijskemu ordinariatu redkokdaj beremo o prekrških šeste božje zapovedi, zato pa vedno spet, kako Spodnji Ziljani strastno radi plešejo.«
Pisatelj Josef Friedrich Perkounig pa je menil, da se ljudje v Zgornji Ziljski dolini nagibajo bolj k molitvi, ljudje iz Spodnje Ziljske doline pa zato toliko bolj k plesu.

SPOMINI TONČKA URSCHITZA

Neprecenljiv dokument koroške narodnopolitične resničnosti

Pred kratkim so pri Mohorjevi založbi izšli Spomini Tončka Urschitza. Knjigo je uredila njegova hčerka Katharina. Gre za neprecenljivo dokumentacijo časa, v katerem je živel njen oče, ki je knjigo napisal v sočnem domačem narečju.

Janko Kulmesch

»Ko mi je oče sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja stisnil v roke mapo s svojimi spomini, sem bila preseščena ob obsežnosti njegovih zapisov. Sicer smo v družini vedeli, da ima tati (oče, op. a.) izvrsten spomin, da se spomni kar daleč nazaj številnih podrobnosti tako iz podeželskega življenja kot tudi iz svetovnega političnega dogajanja. V zimskem času, ko je imel več časa, je redno bral zgodovinske knjige /.../ Vse to, kar je doživel, kar je od starejših domačinov izvedel in

Katharina Urschitz

/ Foto: osebni arhiv

kar je prebral, pa je znal tudi umestiti v širše družbeno-politično dogajanje.«

Tako beremo v uvodu dvojezične knjige Tončka Urschitza Spomini/Erinnerungen, ki je pred kratkim izšla pri Mohorjevi založba iz Celovca. Svoje spomine je začel Tonček Urschitz (1930–2001) pisati med letoma 1990 in 1995, potem ko se je upokojil kot poštar.

Uredila jo je njegova hči Katharina Urschitz, upokojena ravnateljica ljudske šole v Šentjakobu v Rožu. Njen oče je moral biti zelo inteligenten, kot beremo v knjigi. Tako se je namreč izrazil tudi ravnatelj ljudske oz. osnovne šole v Ločah, ko je Katharini Urschitz izročil očetovo spričevalo, ki ga je oče potreboval za novo službo na beljaški pošti. Rekel je: »Lahko si ponosna na svojega očeta. Bil je eden najboljših učencev, pogled, same enice.« Ob tem je treba upoštevati, da v času njegovega šolanja ni bilo poučevanja v slovenskem jeziku. Zato je pisal spomine

večinoma v svojem sočnem domačem narečju, njegova hči Katharina pa je za knjigo napisala nemški povzetek.

... da bi spoznali tudi polpreteklo zgodovino

Navprašanje, zakaj se je odločila za izdajo očetovih spominov, je hči Katharina v pogovoru za časopis Karavanke odgovorila: »Bila bi velika škoda, če bi ostali v predalu. Poleg tega ljudje, še posebno mladi, zelo malo vedo o naši polpretekli zgodovini.« To ji je potrdila tudi njena nekdanja sošolka, ko se je udeležila predstavitve knjige v Ločah (Latschach) ob Baškem jezeru (Faakersee), ob jezeru, kjer je nastala tudi znana koroška pesem Njav čez iazaro in kjer se je rodil župnik Janko Mikula, avtor koroško-slovenske himne Rož, Podjuna, Zila. Katharina Urschitz: »Sošolka mi je rekla, da je šele sedaj, ko je brala Spomine mojega očeta, izvedela, da so bili v času 2. svetovne vojne tudi ob Baškem jezeru prisilni delavci oz. vojni ujetniki iz Ukrajine, Francozi, Angleži ter Poljaki in Poljakinje.«

Tonček Urschitz se je rodil 23. maja 1930 v Dobju (Aichwald) pri Ločah, pri Foltu v loški fari, v občini Bekštanj (Finkenstein) pod mogočno Jepo (Mittagskogel), kot imenujejo koroški Slovenci in Slovenke 2.145 metrov visoko goro ob avstrijsko-slovenski meji. Ko je bil star dve leti, sta starša začela zidati stanovanjsko hišo v Ločah blizu farne cerkve. V

Tonček Urschitz: »V času moje rosne mladosti pri nas skoraj nisi slišal nemške besede, samo naše lepo slovensko narečje, ki se govori okoli Baškega jezera. Ko sem bil štiri leta star, sem poleti od letoviščarjev ujel nemške besede. V šoli pa se je vse čisto spremenilo. Noben učitelj nam otrokom ni bil naklonjen. V prvem razredu so sicer govorili in pisali še malo v slovenščini, a to je bilo tako nepomembno, da se tega komaj spomnim.«

knjigi Spomini piše: »V času moje rosne mladosti pri nas skoraj nisi slišal nemške besede, samo naše lepo slovensko narečje, ki se govori okoli Baškega jezera. Ko sem bil štiri leta star, sem poleti od letoviščarjev (rekli smo jim somerfrišlarji) ujel nemške besede. /.../ S starši, sosedi, tetami in strici nikoli nismo govorili po nemško. V šoli pa se je vse čisto spremenilo. Noben učitelj nam otrokom ni bil naklonjen. V prvem razredu so sicer govorili in pisali še malo v slovenščini, a to je bilo tako nepomembno, da se tega komaj spomnim.«

Še posebno so se Tončku Urschitzu vtisnili v spomin mračni dnevi marca 1938, ko je Avstrija prišla pod »tisočletni rajh«, še prej, leta 1930, pa so ob 10. obletnici koroškega plebiscita postavili spomenik. Opisuje tudi, ko je nacistična Nemčija leta 1941 zasedla Kraljevino Jugoslavijo: »Na Karavankah ni bilo več meje. Potisnili so jo do Šentvida nad Ljubljano in do Brežic na Dolenjskem (Kreis Rann) in te kraje imenovali Južna Koroška na Južnem Štajerskem (Südkärnten in der Südsteiermark).«

Pobegnil domov in se pridružil partizanom

Na Koroškem pa so aprila 1942 nasilno pregnali z njihovih domačij okoli 300 družin. V njegovi občini so vzeli domovino 10 družinam, med njimi tudi družini Urschitz, ki je bila leta 1944 pregnana v nemško

Ko je Tonček Urschitz ustvarjal strešnike ... / Foto: arhiv KKZ

S to sliko je okrašena tudi naslovnica Urschitzevih Spominov. / Foto: arhiv KKZ

taborišče Markt Rettenbach na Bavarskem, posestvo pa so zaplenili v korist nemškega rajha. Z njo je bil pregnan tudi 12-letni otrok Tonček. Po nekaj mesecih mu je uspelo skupaj s prijateljem iz Brückla na Koroškem pobegniti s kolesom domov. »Še v temi sem se napotil k teti Teresiji Knaflič, kjer so se redno oglašali partizani. Tam sem prespal, drugo jutro pa sem z borci odšel ... in prišel v bunker za kurirja ...« Po koncu vojne in srečni vrnitvi se je polagoma začel izboljševati položaj – »a šele ko je začel veljati Marshallov načrt, se je skoraj čez noč vse spremenilo«. Šlo je za finančno pomoč ZDA, ki je vzhodne države, tako je določil Stalin,

niso smele sprejeti. Tonček je z očetom izdeloval strešnike iz cementa. Posel je uspeval, kajti »v tem obdobju se je ogromno gradilo in moderniziralo, posebno okoli jezera zaradi razvoja turizma«. Prav tako se je kot muzikant močno vključil v slovensko kulturno in družbeno življenje, med drugim, ko je slovensko kulturno društvo Šentjakob v Rožu prvič po vojni uprizorilo v Svatah (Schlatten) znano igro Miklova Zala. In ko so prekopali v Grpičah (Korpitsch) pri Brnci (Fürnitz) padle partizane, so jih z žalostnimi koračnicami pospremili na pokopališče v Šentlenartu pri Sedmih studencih (Leonhard bei Siebenbrunn).

Toda prišel je čas, ko so začeli izdelovati strešnike industrijsko – za Tončka Urschitza pa je prišla odločitev, da si poskrbi delo pri pošti. In čas, ko je po upokojitvi začel pisati spomine, poleg osebne, družinske in politične tudi zgodovino 194 hiš, hišnih imen in zgodbe njihovih prebivalcev. Za to mu gresta izredno priznanje in zahvala, saj je njegova knjiga dragoceno pričevanje in dokumentiranje preteklosti in t. i. »novega časa, ki je močno spremenil tudi narodnostno podobo loške fare. Ko so začeli praviti, da je slovenščina postala 'le še jezik za stare ženske'«.

Tudi Tončkova hčerka Katharina ni »hotela stati zunaj (večinske) družbe«. Ali kot je povedala v pogovoru za Karavanke: »Začela sem se spet zavedati svoje slovenske materinščine v 70. letih prejšnjega stoletja, ko smo demonstrirali proti podiranju dvojezičnih krajevnih napisov in ugotavljanju manjšine.« Hkrati pa je poudarila: »Oče je bil ponosen, da vnuki govorijo slovensko. Kako bi ga šele veselilo, če bi vedel, da celo njegovi pravnukinji na Švedskem govorita naše narečje.« V tem smislu je za Katharino tudi zelo pomembno sporočilo: spominjanje je delo za prihodnost.

MOČ ZVOKA

Zvočne kopeli za otroke in odrasle

Katja Osterc zase pravi, da je preprosto dekletko, predano terapijam, glasbi, človeštvu in naravi. Akademsko glasbenica z diplomom Akademije za glasbo v Ljubljani, zvočna alkimistka, certificirana zvočna praktičarka, strokovnjakinja za zvočno pedagogiko in zvočne masaže vseh stopenj Inštituta Peter Hess, predvsem pa neumorna raziskovalka. Po rodu je iz Žirovnice, zdaj z družino živi v Ziljski dolini.

Suzana P. Kovačič

Že od študijskih let se Katja Osterc poklicno ukvarja s toni, frekvencami, petjem, igranjem na različne instrumente, predvsem pa s poučevanjem. »Mati treh sinov sem se z alternativnimi metodami zdravljenja podrobneje srečala v otroštvu starejših dveh sinov ob težkih medicinskih diagnozah. Po prestani srčni operaciji najstarejšega in stalni

antibiotični zaščiti srednjega sina sem ves čas iskala drugačne možnosti zdravljenja in se posvečala vibracijskim metodam ter učenju o zdravilnih učinkih rastlin in zeli.« najprej pojasni.

Na obronku gozda v leseni koči

Ob rojstvu tretjega otroka je doživela duhovno preobrazbo s klicem po koreniti spremembi. »Preselili smo se v Avstrijo, kjer sem bila

sprva zaposlena kot glasbena referentka, zdaj pa redno poučujem v šoli, vodim delavnice, zvočne kopeli in zvočne masaže za otroke in odrasle. Živimo v Ziljski dolini, na obronku gozda v leseni koči, ki nam nudi popolno frekvenčno ravnovesje. Sicer pa smo razpeti med rodno Žirovnico, kjer radi obiščemo preprosto dedkovo hiško pri Tinčkovi koči na Zelenici, in Ziljsko dolino. Predvsem ostajam hvaležna za vsak poklonjeni dan in vso lepo naravo, ki me obdaja.«

Pravi, da jo življenje ves čas vodi na čudovita mesta, med zanimive ljudi in raznovrstne izkušnje. »Ena takšnih izkušenj je bila tudi raziskovanje zvoka in frekvenčnega zdravljenja, ki se jima zelo intenzivno posvečam v zadnjem času. V vsaki življenjski

Katja Osterc in Helena Žitnik v Čebelarstvu razvojno-izobraževalnem centru Gorenjske v Lescah pri izvajanju metode sonic nidra / Foto: osebni arhiv

»Izjemno hvaležna sem, da ljudje vedno pogosteje prisluhnejo koristim zvočnih masaž in kopeli, saj sami uvidijo, kako preprosto se lahko napolnijo z energijo oziroma umirijo.«

Integral avto
by arriva

Pooblaščen servis

SKODA

**Celovita kleparsko-ličarska storitev
Menjava in hramba pnevmatik
Nadomestno vozilo**

+386 4 58 33 355
servis@integral-avto.si
www.integral-avto.si

Novi Passat

Novo doživetje
poslovnega razreda

Njegova daljša in bolj ravna silhueta še bolj poudari športno dinamiko in eleganco. Impresivna notranjost z velikodušno zasnovano prostora in inovativnimi tehnologijami zagotavlja popolno izkušnjo vožnje. Za še več udobja pa poskrbijo opcijski masažni sedeži ter dinamično uravnavanje podvozja.

Emisije CO₂: 129–122 g/km. Kombinirana poraba goriva: 5,6–4,9 l/100 km. Emisijska stopnja: EURO 6. Emisije NO_x: 0,0191–0,0135 g/km. Število delcev: 0,0036–0,0010x10¹¹. Emisije onesnaževal zunanega zraka iz prometa pomembno prispevajo k poslabšanju kakovosti zunanega zraka. Prispevajo zlasti k čezmerno povišanim koncentracijam prizemnega ozona, delcev PM₁₀ in PM_{2,5} ter dušikovih oksidov. Slika je simbolna.

INTEGRAL AVTO d.o.o. Jesenice
Cesta maršala Tita 67, 4270 Jesenice
telefon: 04 / 58 33 372, 58 33 373
info@integral-avto.si, www.integral-avto.si

dobi obstaja pot za ustvarjalni razvoj in tudi pri meni se je prebudil v nadgradnji vsega dosedanjega glasbenega razumevanja. Zvok mi pomeni orodje za zavestno zavedanje telesa, ki je kontaktni medij med notranjim in zunanjim svetom. Ne več zgolj sredstvo za poslušanje ali profesionalno igranje inštrumenta, temveč za globoko notranje čutenje tudi fizično.«

Terapevtske zvočne sklede

Od vseh terapevtskih instrumentov so jo najbolj pritegnile terapevtske zvočne sklede. »O tem bi lahko napisala gotovo nekaj strani, toliko znanstvenih dognanj je že objavljenih. Ko se poglobiš v možnosti frekvenčnih zdravljenj, se odpre povsem nova dimenzija razumevanja. Zanimivo je, kako me je usoda skrbno napolnila v Akademijo Prema Vama v Zagreb in Beograd, kjer poučujemo holistična zdravljenja z zvokom po metodi Inštituta Petra Hessa, kjer že štirideset let neumorno, tudi znanstveno, raziskujejo učinke terapevtskih zvokov na psihofizično počutje. Kasneje sem po dveh letih intenzivnega šolanja za zvočno praktičarko

spoznavala še učinek zvoka na fascijo, nevrološke masaže ter celotno zvočno pedagogiko za otroke KliK. Še kako se strinjam s citatom Audrey Luding: 'Tako lepo je doživeti, kako dotik zvočne sklede privabi nasmeh na ustnice otroka.' Na delavnicah, ki jih vodim po šolah in vrtcih, namreč opažam, kako preprosto umirimo otroke s temi zvoki, predvsem pa jim z lahkoto vzbudimo in podaljšamo pozornost. Tudi z odraslimi je podobno.«

Vsi potrebujemo stabilnost

Kot poudarja, vsi potrebujemo umik vase, občutek celosti in stabilnosti. Predvsem

Jutranji vdih / Foto: Tina Lager

pa zaupanje v svoje telo, da si lahko sami pomagamo in izostrimo osnovne sposobnosti samoopažanja. »Vse to se dogaja preko receptorjev, ki so razporejeni po celotnem telesu. Vibracije zvočnih skled se prenesejo skozi kožo, ki je največji organ telesa. Aktivirajo se tudi vsa čutila, propriocepcija, z globoko sprostitvijo pa tudi uvid notranjih slik, reševanje težav in ustvarjalnost. S stimulacijo sluha in pozornosti se vrne mo v fazo ploda, ko smo zaznavali bitje srca, zvoke dihanja, gastrointestinalne zvoke, med zvočno masažo ali zvočno kopeljo pa tudi na trenutno telesno dogajanje, ki se prepleta z dojemanjem

že omenjenih notranjih slik in projekcij.«

Povezani v čudovite skupnosti

Tudi sodelovanje Katji Osterc veliko pomeni. »Z učiteljicami joge smo se povezale v čudovite skupnosti, kjer ljudem pomagamo z omenjenimi praksami. Z Andrejko Koprivec ponujamo redne mesečne zvočne kopeli v povezavi z jogo v dvorani Kolpern na Jesenicah, kot tudi v vrtcu Mlinček v Naklem, naslednjo sezono pa jih bova obogatili s krogom zdravljenja, kjer udeleženci s pomočjo tonskega generatorja doživijo nenavadno močne energije zdravljenja in zvok prejemajo, kot tudi dajejo.«

S Heleno Žitnik sodelujeta v Kranju. »Sestavili sva metodo sonic nidro, ki globinsko sprošča telo s pomočjo terapevtskih instrumentov, ki so usmerjeni na čakre in meridiane. Eno takšnih bova izvedli ob poletnem solsticiju v Završnici, ki bo osrednji dogodek. V Celovcu z Barbaro Favento, ki je diplomirana japonologinja in gozdna terapevtka, mesečno izvajava zvočne kopeli, pravkar pa smo se vrnili iz nezopozabnega t. i. retreata V objemu

Katja Osterc / Foto: osebni arhiv

morja (Hugged by the sea), kjer smo z doktorico sociologije Tjašo Učakar izvedle mednarodni retreat v povezavi z zvokom, gozdom, dihom in prostimi potopi v hrvaškem Rakalju. Sodelovanje se je razvilo tudi v Studiu Vital na Jesenicah, kjer dvakrat mesečno izvajam individualne zvočne masaže. Naj

omenim še mag. hortikulture Lauro Drole, ki nas na dogodkih razvaja z naravno kozmetiko. Zadnje junijsko soboto pa v Bistrici na Zilji vabimo otroke treh sosednjih obmejnih držav na Ustvarjalni vikend, kjer bomo otroke zabavali z zvočnimi, plesnimi, likovnimi in ročnimi delavnicami.«

Dvorec Visoko

Šubičeva hiša

Rupnikova linija

Pekovski izdelki

Poljanska dolina
dežela pod Blegošem

Poljanska dolina, dežela pod Blegošem leži jugozahodno od Škofje Loke in predstavlja eno lepših dolin predalpske Slovenije. S prepletom naravnih lepot in kulturne dediščine je pravi raj za obiskovalce. Dvorec Visoko predstavlja enega izmed bolj ohranjenih kmečkih dvorcev, poleg ogleda zbirke pa se lahko posladkate v butični kavarni Visoko. Nedaleč stran si lahko ogledate Šubičevo hišo, najpomembnejšo podobarsko delavnico iz druge polovice 19. stoletja na Slovenskem. Na Golem vrhu pa se lahko z vodnikom podate v podzemlje na raziskovanje utrdbe Rupnikove linije. Za ljubitelje neokrnjene narave je na voljo več kot 100 kilometrov urejenih kolesarskih poti, več kot 90 kilometrov pohodnih poti in več kot 10 tematskih poti, primernih za vse generacije. Za vaše brbončice bodo poskrbeli lokalni ponudniki mlečnih, mesnih in pekovskih izdelkov, ki jih lahko obiščete ali pa njihove produkte kupite v lokalnih trgovinah. Če načrtujete še ribolov v Poljanski Sori, ježo s konji, jadranje s padalom, obisk adrenalinskega parka, smučanje na Starem vrhu ali pa zgolj oddih v mirnem, naravnem okolju, lahko svoje bivanje v Poljanski dolini podaljšate pri katerem izmed ponudnikov nastanitev. Vabljeni!

Občina Gorenja vas - Poljane

SLOVENIA GREEN DESTINATION Gold

I FEEL SLOVENIA

Foto: Jošt Gantar, Katja Jemec

Izletniške točke

Kolesarske poti

Pohodne poti

Mlečni izdelki

GERHARD LEEB

Neutruden graditelj čezmejnih mostov in čezmejnega povezovanja

»Vedno sem bil graditelj mostov, ne glede na to, ali je šlo za najmanjše prijateljske kroge ali za velike čezmejne projekte,« poudarja publicist in kulturni ustvarjalec Gerhard Leeb iz Beljaka v pogovoru za časopis Karavanke. Bil je tudi pobudnik projekta Gradimo mostove – Brücken bauen ob stoti obletnici koroškega plebiscita. Projekt z umetniki je izvedel v 18 koroških občinah, med njimi tudi v slovenski občini Dravograd.

Janko Kulmesch

Prosim, da se na kratko predstavite našim bralkam in bralcem.

Rodil sem se 14. avgusta 1952 v Bodensdorfu ob Osojskem jezeru. Oče je bil pripadnik manjšine transilvanski Sasi/Siebenbürger Sachsen v Ukrajini in je po 2. svetovni vojni zbežal na Koroško, kjer je spoznal mojo mamo in se z njo poročil. Ko sem bil star devet let, je Beljak postal moja druga domovina, kjer živim še danes. Izučil sem se za trgovca in fotografa. V mladih letih sem nekaj časa živel in delal v švedski prestolnici Stockholm. Švedska je takrat veljala za zelo odprto državo.

Gerhard Leeb: »Če bi bil učitelj, bi s šolarji obiskal knežji kamen in jim obrazložil Karantanijo, kjer so kneze demokratično ustoličevali, in to v slovenščini. Tako bi si otroci za celo življenje zapomnili, da je Koroška dežela dveh narodov.«

Bila je edina na svetu, ki je sprejemala tudi dezertarje iz vietnamske vojne. Po švedski sem v Zahodni Nemčiji pridobil izobrazbo reklamnega grafika in se nato vrnil na Koroško, kjer sem kot novinar pisal in še pišem prispevke za Kleine Zeitung. Začel pa sem pisati za medtem ukinjeni dnevnik Kärntner Tageszeitung. Hkrati sem se posvetil gledališkemu performansu, med drugim z zelo odmevno predstavo Mali Mohamed. Igrali smo tudi na dunajskem Balhausplatzu, kjer domuje avstrijski zvezni kancler. Danes sem samostojen svobodni novinar in se udeležujem tudi kot umetnik.

Zelo vam je pri srcu čezmejno povezovanje v alpsko-jadranskem prostoru. Kaj vas je spodbudilo k temu?

Spodbudilo me je dejstvo, da tedaj, ko sem začel z zavzemanjem za alpsko-jadransko idejo, za druge to ni bila pomembna tema. Zavedal sem

se, da je naša regija poleg Himalaje edina, kjer se srečajo tri velike kulture: romanska, slovanska in germanska. Preden so se začele ustanavljati nacionalne države, so bila srečanja na obeh straneh Karavank in Karnijskih Alp nekaj čisto normalnega. Začel sem se zavedati, da živo v mirovni regiji, kakršno težko najdeš na svetu.

Kdaj ste se začeli zavedati, da živi na avstrijskem Koroškem tudi slovenska narodna skupnost?

Ko je leta 1972 divjal na Koroškem t. i. ortstafelsturm (podiranje dvojezičnih krajevnih napisov) in ko sem s prijatelji branil dvojezične table v Selah. Tudi vzgoja v družini je bila protinacionalistič-

na. Prav tako sem, ko sem obiskoval osnovno oz. glavno šolo v Vajškri/Landskronu pri Beljaku, imel odlične učitelje. Po 60 letih sem s prijatelji iz šolskih časov, ki so pozneje postali tudi učitelji, ustanovil društvo Brücken bauen – Gradimo mostove. **Začeli ste številne projekte. Na katerega ste najbolj ponosni?**

Najbolj sem seveda ponosen na projekt Brücken bauen – Gradimo mostove ob stoti obletnici koroškega plebiscita. Nič manj ponosen nisem tudi na projekt Alpsko mesto leta. Inicijativo sem sprožil leta 1996, cilj tega projekta pa je zasidrat v prebivalstvu pomen Alpske konvencije. Pri Alpski konvenciji gre za mednarodnopravno pogodbo med Nemčijo, Francijo, Italijo, Liechtensteinom, Monakom, Avstrijo, Slovenijo, Švico in Evropsko unijo. Cilj pogodbe je zaščita in ohranitev Alp ter njihovih virov.

Gerhard Leeb / Foto: Janko Kulmesch

Kako ste se vi konkretno odzvali na ta izziv?

Ko sem sprožil to iniciativo, je bila zavest o potrebi zaščiti Alp in alpskih mest še zelo nerazvita. Zato smo leta 1997 ustanovili posebno društvo, ki je imelo v prvih letih sedež v Beljaku. Beljak je bil tudi kot prvi odlikovan kot alpsko mesto leta. Leta 2006 je društvo dobilo nove pravne temelje pod imenom Alpenstadt des Jahres – Ville des Alpes de l'Année – Città dell'anno – Alpsko mesto leta. Danes tajništvo deluje

pod okriljem CIPRA International (Mednarodna komisija za zaščito Alp). Pred kratkim smo kot alpsko mesto leta 2024 odlikovali Cuneo v Italiji, v Sloveniji pa so med počaščenimi alpskimi mesti Maribor, Idrija in Tolmin. **Kako ocenjujete trenutno zasidranost alpsko-jadranske ideje na Koroškem?**

Podobno kot glede dvojezičnosti: vlak vozi v pravo smer, vendar prepočas. Sem pač neučakan človek.

Kako ste sploh prišli na idejo o gradnji mostov?

Vedno sem bil graditelj mostov, ne glede na to, ali je šlo za najmanjše prijateljske kroge ali za velike čezmejne projekte.

Kako se je na vaš projekt odzvala koroška politika?

Absolutno pozitivno. Peter Kaiser je najboljši deželni glavar, kar jih je Koroška imela doslej. Enako velja za trenutno koalicijo, ki jo socialdemokratski deželni glavar Kaiser vodi skupaj z namestnikom Martinom Gruberjem iz Avstrijske ljudske stranke.

Kakšna čustva vas prevzemajo danes, skoraj štiri leta po stoti obletnici koroškega plebiscita, ob projektu Graditi mostove – Brücken bauen?

Zame je bilo najlepše, da projekt, ki je bil v javnosti prisoten dve leti, ob 120 kilometrov dolgi Dravi ni doživel niti najmanjšega vandalizma. To pove, da se je le nekaj spremenilo v deželi ob Dravi. To je bil zame tudi povod, da sem se sprivil s Koroško.

Kakšen je trajni učinek projekta?

Ta je nedvomno velik. Poleg tega je trajni učinek tudi viden: most v Rožeku in Velikovcu bo ostal razstavni most. Enako naj bi veljalo za dravski most v Želučah pri Bilčovsu, medtem ko bodo na mostu pri Labodu vsako leto priredili novo razstavo s slikami otrok iz avstrijske Koroške in Slovenije. Ta projekt naj bi se uresničil prek Geoparka Karavanke. Zelo pomembno so tudi izmenjave med koroškimi in slovenskimi šolarji.

Naj se po vašem mnenju v šolah obravnava tudi to, da je avstrijska Koroška dežela dveh narodov?

Če bi bil učitelj, bi s šolarji obiskal knežji kamen in jim obrazložil Karantanijo, kjer so kneze demokratično ustoličevali, in to v slovenščini. Tako bi si otroci za celo življenje zapomnili, da je Koroška dežela dveh narodov.

In kaj je bilo za vas največje presenečenje pri gradnji mostov?

Ko sem obiskal županjo Občine Dravograd Marjano Cigala, most v Dravogradu prvotno ni bil predviden za projekt Graditi mostove. Tedanji suški župan Gerhard Visotschnig in slikar Helmut Blažej sta me prepričala, naj kljub temu vprašam županjo, ali bi sodelovala. Ko sem ji projekt predstavil, je bila 30 sekund tišina. Nato je pogledala skozi okno in rekla: ta most bo! S slikami sta ga okrasila Helmut Blažej iz avstrijske Koroške in Feliks Frühauf iz Slovenije, slovesno odprtje pa je bilo 25. junija 2020, na slovenski državni praznik.

KOČA NA LJUBELJU

Hiša srečevanj brez meja

Deset let je letos, kar je odvetnik Mirko Silvo Tischler, ki izhaja iz ugledne dvojezične družine na avstrijskem Koroškem, kupil stoletno kočo na vrhu prelaza Ljubelj. Kot pravi, je to kraj srečevanja, kjer se ljudje družijo, ustvarjajo tudi glasbo, kaj dobrega pojedjo in zaplešejo. Koča je odprta celo leto skoraj vse dni v tednu, vsak mesec povabijo na kakšen poseben dogodek, kot je bila nedavna Evropa fešta. Kdo je dr. Mirko Silvo Tischler ...

Suzana P. Kovačič

Mirko Silvo Tischler pravi, da je tudi zaradi vpliva svojih staršev večni popotnik med Koroško in Slovenijo. Njegova mati slovenskih korenin je na avstrijsko Koroško iz nekdanje Jugoslavije pobegnila pred komunizmom. Tam je spoznala Avstrijca, bodočega moža. Po študiju prava na Univerzi v Gradcu se je Mirko Silvo Tischler zaposlil v odvetniški pisarni svojega očeta dr. Johanna Tischlerja v Celovcu. Že tedaj je tesno sode-

leta 1991 je samostojen odvetnik v Republiki Sloveniji s sedežem v Ljubljani. Poleg tega ima skupaj z avstrijskim kolegom pisarno v Borovljah, kjer je bil registriran kot evropski odvetnik. Pri tem mu pomaga njegovo dvojno, avstrijsko-slovensko državljanstvo.

Mirko Silvo Tischler je strokovnjak za gospodarsko pravo, vključuje se v čezmejnne projekte. V Sloveniji je zastopal stranke tudi v denacionalizacijskih postopkih, s tega področja je doktoriral.

je posledica njegove strasti do lova. »Lovski izpit sem že pred 25 leti naredil v Avstriji, lani še v Sloveniji. Namesto da bi na območju Ljubelja zgradil lastno lovsko kočo, sem se po svojih spominih iz otroštva raje odločil, da kupim to kočo in jo temeljito obnovim. Najprej sem mislil, da jo bom imel bolj zase, ampak jo ljudje tako radi obiskujejo ..., prav čutil sem potrebo, da ta zgodovinski kraj napolnimo z novim življenjem.«

Že leto pred vstopom Slovenije je organiziral dogodek EU ples brez meja, kot ga imenujemo danes. Mirko Silvo Tischler je skupaj z nekdanjim gospodarjem kočice Dušanom Korenom in prijateljem Herbertom Jesenom začel ta dogodek na vrhu prelaza Ljubelj, od takrat pa ga vsako leto avgusta organizirata občini Borovlje in Tržič. Letos avgusta bo že dvajseti, odpadel je samo lani zaradi izrednih vremenskih razmer. To je srečanje občanov sosednjih občin, srečanje ljudi z obeh strani Karavank, ki jih je nekdanj ločevala državna meja, in dokazuje, da sodelovanje in prijateljstvo nista le besedi na papirju.

Koča, ki povezuje

Prvega maja letos so praznovali deset let, kar je Mirko Silvo Tischler lastnik kočice. »Povabil sem gasilce, gorske reševalce, policiste iz Koroške in Slovenije, tudi tržiškega župana Petra Mikliča. Vsak mesec imamo kakšno prireditev, z družino Kavčič iz Podljubelja, ki je najemnik

V družbi s koroškim deželnim glavarjem Petrom Kaiserjem / Foto: Primož Pičulin

koče zadnjih devet let, dobro sodelujemo. Zelo hvaležen sem, da imamo tak tim. Povezujejo se tudi z drugimi organizatorji, minulo nedeljo smo imeli tek na prelaz Ljubelj, to nedeljo bo tradicionalni Hrastov memorial, mednarodni gorski preizkus starodobnikov. Ob vašem obisku prvega junija smo gostili prav tako že tradicionalno srečanje Renner Instituta iz avstrijske Koroške, ki se ga je udeležil tudi koroški deželni glavar dr. Peter Kaiser.«

Da je to kočica, v katero rad pride, je potrdil dr. Kaiser – v kočico, ki povezuje prijatelje in krepi sodelovanje med Slovenijo in Avstrijo.

Odprti celo leto

Kočica na vrhu prelaza Ljubelj je odprta celo leto od srede do nedelje, na praznične dni tudi ob ponedeljkih

in torkih. »Na žlico« imajo v ponudbi ričet ali joto, kranjsko klobaso s prilogo, sirove štruklje z brusnicami, jabolčni zavitek, ob koncih te-

»Namesto da bi na območju Ljubelja zgradil lastno lovsko kočico, sem se po svojih spominih iz otroštva raje odločil, da kupim to kočico in jo temeljito obnovim. Najprej sem mislil, da jo bom imel bolj zase, ampak jo ljudje tako radi obiskujejo ..., prav čutil sem potrebo, da ta zgodovinski kraj napolnimo z novim življenjem.«

dna pripravijo tudi svinjsko pečenko s praženim krompirjem in zeljno solato s fižolom, pečena rebrca, skuha hajo golaž. Najemniki, družina Kavčič, je z obiskom

zadovoljna. Tudi oni povedo, da skupaj z lastnikom Mirkom Silvom Tischlerjem in njegovo ženo Martino ustvarjajo lepo zgodbo.

Advent na gori

Mirko Silvo Tischler upa, da bo prihodnje leto poklicno lahko malo izpregel in še večkrat prišel »na goro«. Da bosta z ženo imela več časa zase. »Z ženo nama je zelo pri srcu, da lahko sodelujeta tudi pri dobrotelnem projektu, v katerem skupaj s sponzorji na različnih dogodkih zbiramo sredstva za šolo v Celovcu za otroke s posebnimi potrebami. En tak dobrotelni dogodek je tudi Advent na gori na Ljubelju meseca decembra.«

Meje so za Mirka Silva Tischlerja, tega živahnega gospoda, samo zato, da se premagujejo. Ne le politične in gospodarske meje, temveč tudi

Življenjepis Mirka Silva Tischlerja povezuje dolgo ločeni domovini. Na sliki je z ženo Martino pri koči na prelazu Ljubelj. / Foto: Primož Pičulin

loval s pravno pisarno v Ljubljani in okoli 35 zastopništvih v nekdanji Jugoslaviji. Leta 1990 je postal sodni tolmač za nemški jezik v Sloveniji in po študiju na Pravni fakulteti v Ljubljani opravil odvetniški izpit tudi v Jugoslaviji. Od

»Očetu sem na smrtni postelji obljubil, da bom naredil ta doktorat in postal odvetnik tudi v Avstriji,« se spominja.

EU ples brez meja

Da je pridobil stoletno kočico na vrhu prelaza Ljubelj,

Mirko Silvo Tischler z ekipo, ki z veliko dobre volje postreže vsakega obiskovalca / Foto: Primož Pičulin

Originalna muzika brez toka iz Rožanske doline je skupina, ki jo vodi Hanzi Andrejaš. Deluje dvajset let, v tej sestavi pa tri leta. / Foto: Primož Pičulin

KO VABIJO VRHOVI

Varen korak v planinsko sezono

Je obisk gora treba načrtovati, ali se za vzpon lahko odločimo »na horuk«? Na kaj moramo biti v gorah pozorni? Varno in srečno v novo planinsko sezono.

Jelena Justin

Drznila bi si reči, da nam je bila Slovincem ljubezen do gora položena v zibelko. Ob sončnih dnevih se radi odpravimo v planine, gore, do razgledišč, radi odkrivamo nove kraje. Navdušeni smo nad prvinskostjo narave, romantičnimi gorskimi sončnimi zahodi. Aktivnosti v naravi nas sprostitjo, napolnijo z energijo, obenem pa se čudimo nad naravo, njeno izvornostjo in lepoto. Že stari Grki so se čudili nad vsem, kar je bilo, in na tak način, zaradi čudenja, se

Pogled na Vrtačo / Foto: Jelena Justin

je rodila filozofija. Biti planinec, gornik, alpinist ne pomeni le, da si aktiven v naravi; to je že kar način, filozofija življenja. Vendarle pa se na poti po gorah ne smemo preveč čuditi. Nujno moramo biti pozorni na vsakem koraku, premišljeno delovati, saj nas le en napačen

korak lahko zaznamuje za vedno.

Planinska sezona je pred vrati, zato bomo v tokratnih Karavankah spregovorili o varni hoji v hribe. Karavanke so najdaljše slovensko pogorje. Greben je dolg več kot 120 kilometrov in poteka od Tromeje med Slovenijo, Avstrijo in Italijo na zahodu vse do Slovenj Gradca ter čez Vitanjsko-Konjiških hribov, Boča, Donačke gore in Maclja na Hrvaško. Greben nudi obilo različno zahtevnih pohodniških poti, ki jih planinci izredno radi obiskujemo.

zato bodimo iskreni do sebe in ne pretiravajmo. Ne prece-njujmo sebe, svojega znanja in sposobnosti. Z nepravilno hojo v gorah ne ogrožamo le sebe, temveč tudi druge ljudi. Zavedajmo se, da v gorah nismo sami, in se temu primerno tudi obnašajmo.

Začnimo z lažjimi turami in jih počasi stopnjujmo; od nižjih k višjim, od kratkotrajnih do dolgotrajnih. Zahtevnost tur je treba prilagoditi tudi v primeru, če dalj časa nismo obiskali gora. Upoštevati je treba lastno fizično pripravljenost in vremenske razmere. Začnimo torej postopoma in prilagajajmo cilje trenutni fizični kondiciji. Hoja je osnovni način gibanja, hoja v gore pa močno pripomore k boljšemu počutju in večji kakovosti življenja.

Pred odhodom na turo moramo natančno vedeti, kam in kod gremo, koliko časa bomo hodili, kakšna je pot, kolikšno višinsko razliko moramo premagati, kakšne so razmere na poti, kolikšna je zahtevnost, kako na goro so kočice ter kdaj in kam bomo prišli v dolino. Vem, da danes marsikdo v hribih uporablja mobilne aplikacije. Naj te ne bodo osnova za sledenje poti, saj včasih kažejo poti, ki jih v naravi ni. Aplikacije so lahko zgolj pripomoček. Opazuj te naravo in svet okoli sebe.

Turo začnimo zgodaj in počasi, da se telo ogreje. V hribih naj ne bi hiteli, tempo naj bo enakomeren. Hodimo varno in udobno, kar pomeni, da moramo prisluh-niti okolici in imeti budno oko. Zvoki okolice nas lahko opozorijo na objektivne nevarnosti, npr. padajoče kamenje se napove z bobnenjem.

V gorah nas lahko presene-ti vreme. Če zagledamo nevihtne oblake, se takoj umak-nimo z grebenov in zavarovanih plezalnih poti. Grebeni so namreč še posebno izpostavljeni, železo na poteh pa tudi privlači strele.

Na celotni poti delajmo redne počitke, in sicer na kraj-jih, ki so varni. Ob počitku si privoščimo kakšen prigrizek in vodo oz. pijačo, da ne bo prišlo do dehidracije.

Zapomnimo si tudi to, da ko stojimo na vrhu gore, ko smo dosegli svoj cilj, smo šele na pol poti. Varno se moramo vrniti tudi v dolino. Velikokrat se nesreče pripetijo prav ob sestopanju, ko smo že utrujeni, verjetno veseli, da nam je uspelo;

Pogled s Srednje peči na greben Celovške špice in Jelenčka. Desno zadaj je Svačica. / Foto: Jelena Justin

Čudovit, a mestoma izpostavljen greben Ljubeljščice. Zadaj je greben Na Možeh. / Foto: Jelena Justin

Zapomnimo si tudi to, da ko stojimo na vrhu gore, ko smo dosegli svoj cilj, smo šele na pol poti. Varno se moramo vrniti tudi v dolino. Velikokrat se nesreče pripetijo prav ob sestopanju, ko smo že utrujeni, verjetno veseli, da nam je uspelo; pade nam raven koncentracije, pozornost se preusmeri drugam.

pade nam raven koncentracije, pozornost se preusmeri drugam.

Priporočljivo je, da v hribe ne hodimo sami, če pa se sami že odpravimo, pa domačim ali prijateljem povejmo,

kam gremo. Hkrati se vpi-sujemo v planinske knjižice na vrhovih in v planinskih postojankah, saj si bodo, če se kaj zgodi, gorski reševalci lahko pomagali tudi s temi informacijami.

Južna pobočja Karavank so trenutno že kopna, a njihova severna podoba je še povsem zimska. Preden se odpravimo na turo, se pozanimajmo o stanju poti in se temu primerno tudi opremimo. Ne pozabimo, da so snežišča trda, poledenela in da na takih poteh potrebujemo cepin in dereze. Prečkanja snežišča se lotimo premišljeno. Če opreme nimamo in se snežišča ne da obiti, bo bolje, da se vrnemo v dolino. Gora bo počakala in čez čas tudi snega ne bo več.

Naj vas teh nekaj praktičnih opozoril ne odvrne od gora; pojdite v višave, le pripravite se in pravilno opremite. Največ za lastno varnost in srečo lahko storite sami!

Vrh Malega Obirja / Foto: Jelena Justin